

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor (kombinace): Sociální pracovník

DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE
PENSION INSURANCE IN THE CZECH REPUBLIC
RENTENVERSICHERUNG IN TSCHECHIEN

Bakalářská práce: 09-FP-KSS-3007

Autor:

Jana Černá

Podpis:

Adresa:

Nad Cihelnou 1087

506 01 Jičín

Vedoucí práce: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
70	5	0	9	39	4 + 1 CD

V Liberci dne: 15. 4. 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Jana Černá

adresa: Nad Cihelnou 1087, 506 01 Jičín

studijní obor (kombinace): Sociální pracovník

Název BP: **Důchodové pojištění v České republice**

Název BP v angličtině: **Pension Insurance in the Czech Republic**

Vedoucí práce: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Konzultant:

Termín odevzdání: 15. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): JANA ČERNÁ

Datum: 18.2.2010

Podpis: Černá

Název BP: DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Vedoucí práce: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Podpis:.....

Cíl: Cílem bakalářské práce je popsat a analyzovat dosavadní vývoj a současný stav důchodového pojištění v České republice, zjistit ovlivňující faktory, vývojové trendy a potvrdit nutnost důchodové reformy. Součástí práce bude i náhled na důchodový systém v zahraničí.

Požadavky:

1. Formulace teoretických východisek
2. Projektování průzkumu
3. Sběr dat
4. Interpretace dat
5. Formulace závěrů a návrhů opatření

Metody: V bakalářské práci bude použita statistická metoda a základní technika sběru dat analýza dokumentů.

Literatura: BREJCHA, A. – ŠANTRŮČEK, V. Právo důchodového pojištění. Praha: Linde, 1998. 427 s. ISBN 80-7201-124-32.

GREGOROVÁ, Z. – GALVAS, M. Sociální zabezpečení. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2005. 280 s. ISBN 80-7239-176-3.

KREBS, V. a kol. Sociální politika. 4. vyd. Praha: ASPI, 2007. 503 s. ISBN 978-80-247-7357-276-1.

NÁRODNÍ POJIŠTĚNÍ, odborný měsíčník ČSSZ. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra. ISSN 0323-2395.

PŘIB, J. – VOŘÍŠEK, V. Důchodové předpisy s komentářem. 5. vyd. Jihlava: Anag, 2007. 479 s. ISBN 978-80-7263-371-1.

PŘIB, J. Kdy do důchodu a za kolik. 8. vyd. Praha: Grada, 2007. 124 s. ISBN 978-80-247-1856-9.

TRÖSTER, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. 348 s. ISBN 80-7179-856-8.

ZÁKON č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

V Liberci dne: 15. 4. 2010

Jana Černá

Děkuji doc. Ing. Jiřímu Vackovi, CSc. za konzultace a odborné rady, kterými přispěl k vypracování bakalářské práce. Poděkování také patří mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

Název bakalářské práce: Důchodové pojištění v České republice

Jméno a příjmení autora: Jana Černá

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009/2010

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou důchodového pojištění v České republice. Vycházela z platné právní úpravy a přihlížela k aktuálním legislativním změnám. Jejím cílem bylo popsat a analyzovat dosavadní vývoj a současný systém důchodového pojištění a potvrdit nutnost důchodové reformy. Teoretická část byla zaměřena na průzkum literárních zdrojů a popisovala vývoj sociálního zabezpečení. Praktická část zjišťovala pomocí analýzy dostupných dokumentů faktory ovlivňující stabilitu a udržitelnost důchodového systému v návaznosti na vývojové trendy v České republice a v dalších zemích Evropské unie. Výsledky potvrdily neudržitelnost stávajícího systému důchodového pojištění. S tímto závěrem souvisela i navržená opatření směřující k přesunu odpovědnosti za životní úroveň ve stáří na každého z nás.

Klíčová slova:

důchod, důchodová reforma, důchodové pojištění, důchodový systém, důchodový věk, sociální zabezpečení, stárnutí populace, penzijní připojištění.

Title of the Bachelor Thesis: Pension Insurance in the Czech Republic

Author: Jana Černá

Academic year of consignment of the Bachelor Thesis: 2009/2010

Supervisor of the Bachelor Thesis: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Summary:

The Bachelor Thesis dealt with the issue of Pension Insurance in the Czech Republic. It came from contemporary legal regulations and looked at the actual changes of legislation. The aim of the Bachelor Thesis was to describe and analyse the present development and the contemporary system of Pension Insurance and to confirm the need for Pension reform. The theoretical part of the work was focused on the exploration of literary sources and described the development of Social Security. The practical part, using analysis of available documents, found out factors which influenced the stability and defensibility of the Pension System in response to development trends in the Czech Republic and in other countries of the European Union. The results confirmed untenability of the current system of Pension Insurance. The conclusion was related to the proposed provisions heading to the transfer of the responsibilities of the status in the old age of each of us.

Keywords:

pension, pension reform, pension insurance, the system of the pension insurance, retirement age, social security, aging population, supplementary pension insurance.

Der Titel der Bachelorarbeit: Rentenversicherung in Tschechien

Name und Nachname des Autors: Jana Černá

Akademisches Jahr der Abgabe der Bachelorarbeit: 2009/2010

Betreuer der Bachelorarbeit: doc. Ing. Jiří Vacek, CSc.

Resümee:

Die Bachelorarbeit hat sich mit der Problematik der Rentenversicherung in Tschechien befasst. Sie ist von gültiger Rechtsnorm ausgegangen und hat aktuelle legislative Veränderungen berücksichtigt. Es war ihr Ziel die bisherige Entwicklung zu beschreiben und zu analysieren und die Nötigkeit der Rentenreform zu bestätigen. Theoretischer Teil wurde auf Erkundung von Literaturquellen gerichtet und hat die Entwicklung der sozialen Sicherung beschrieben. Praktischer Teil hat mit der Hilfe der Analyse von zugänglichen Dokumenten die Einflussfaktoren der Stabilität und Haltbarkeit des Rentensystems untersucht, in Anknüpfung an Entwicklungstrends in Tschechien und anderen Ländern der Europäischen Union. Die Ergebnisse haben Haltlosigkeit des vorhandenen Systems der Rentenversicherung bestätigt. Mit diesem Schluss haben auch vorgeschlagene Maßnahmen, die auf Verschiebung von Verantwortung für die Lebenshaltung im Alter jedes von uns zielen, zusammengehängt.

Schlüsselwörter:

Die Rente, die Rentenreform, die Rentenversicherung, das Rentensystem, das Rentenalter, soziale Sicherung, die Populationsalterung, die Zusatzrentenversicherung.

Obsah

1	Úvod	11
2	Teoretická východiska.....	14
2.1	Průzkum literárních zdrojů a právní úpravy	14
2.2	Sociální zabezpečení	15
2.2.1	Historie sociálního zabezpečení	16
2.2.2	Vývoj sociálního zabezpečení od roku 1989	19
2.2.3	Současný stav sociálního zabezpečení	22
2.3	Důchodové pojištění	23
2.3.1	Zákon o důchodovém pojištění	23
2.3.2	Principy důchodového pojištění	24
2.3.3	Pilíře důchodového pojištění	26
2.4	Dávky důchodového pojištění.....	27
2.4.1	Základní prvky pro výpočet důchodů.....	31
2.4.2	Výpočet důchodu	34
2.4.3	Podmínky nároku na důchod a na jeho výplatu.....	35
2.4.4	Uplatnění nároku na dávky důchodového pojištění	35
2.4.5	Souběh nároků na důchody	36
2.5	Zvyšování důchodů.....	36
2.5.1	Valorizace důchodů	37
3	Praktická část.....	38
3.1	Cíl praktické části.....	38
3.1.1	Stanovení předpokladů	38
3.2	Použité metody	38
3.3	Popis zkoumaného vzorku a průběh průzkumu	38
3.4	Faktory ovlivňující systém důchodového pojištění	39
3.4.1	Demografie	39
3.4.2	Příjmy a výdaje na důchodové pojištění.....	43
3.5	Důchodová reforma.....	47
3.5.1	Reformní návrhy.....	47
3.5.2	Etapy důchodové reformy	48
3.6	Doplňkové zdroje příjmů.....	56
3.7	Systém důchodového pojištění ve vybraných zemích EU	57
3.7.1	Důchodový věk.....	57
3.7.2	Penzijní reforma na Slovensku	58
3.7.3	Důchodové systémy v dalších zemích.....	59
3.8	Shrnutí výsledků.....	60
4	Závěr	61
5	Návrh opatření.....	63
6	Seznam použitých informačních zdrojů	65

7	Seznam zkratek.....	68
8	Seznam tabulek a grafů.....	69
9	Seznam příloh	70
10	Přílohy	

1 Úvod

Odchod do důchodu se týká prakticky každého z nás. Dříve či později budeme všichni postaveni před rozhodnutí požádat o starobní důchod. Odchod do důchodu je důležitým životním mezníkem, se kterým je zapotřebí počítat a s dostatečným předstihem se na něj připravit. K zlomovým okamžikům patří omezení sociálních kontaktů, ztráta příjmů z výdělečné činnosti a pobírání důchodu. Proto je více než logické, že s přibývajícím věkem se stále více lidí zajímá o své důchodové pojištění.

V České republice významnou úlohu při zabezpečení osob ve stáří zastává stát. Napomáhá pečovat o zabezpečení lidsky důstojného života každého občana, který se rozhodne opustit pracovní trh a odejít do důchodu. Současný princip důchodového pojištění je nastaven tak, aby občan při dosažení určitého věku již nemusel získávat prostředky na zajištění základních potřeb prací, ale získal prostředky ze systému, do kterého přispíval procentuální částkou ze svého výdělku v době, kdy byl výdělečně činný.

Důchodové pojištění zabezpečuje občany v životních situacích nejen ve stáří, ale i v případech invalidity a úmrtí živitele. V těchto situacích mají při splnění příslušných podmínek nárok na vyplácení dávek důchodového zabezpečení.

Český důchodový systém je v Evropě jedním z posledních pozůstatků minulosti a veřejností je často považováno za samozřejmost, že právě stát po finanční stránce zajistí dnešním důchodcům alespoň minimální úroveň jejich života. Lidé v produktivním věku financují důchody seniorů a očekávají, že jim společnost totéž nabídne ve stáří. Stále častěji slýcháme o tom, že systém důchodového zabezpečení se v posledních letech potýká s problémy udržitelného a spravedlivého fungování. Důchodců stále přibývá, zatímco klesá počet těch, kteří do společného důchodového účtu přispívají. Důchodová politika státu se v poslední době zařadila mezi nejsledovanější a nejdiskutovanější témata.

Přestože byl zahájen proces postupného zvyšování důchodového věku, systém se podařilo stabilizovat pouze z krátkodobého hlediska. Z dlouhodobého hlediska je současný systém patrně finančně neudržitelný, proto je stále diskutovanější nezbytnost důchodové reformy, jejíž realizace by měla významně přispět k naplnění základních principů moderního důchodového systému. Názory odborníků a politiků nejsou jednotné a k reformě stále z různých důvodů nedochází. Není politická vůle se dohodnout a učinit tak první „nepopulární kroky“.

Téma důchodového pojištění v České republice jsem si pro svoji bakalářskou práci zvolila nejenom proto, že současná sociální politika státu i naše společnost nás stále více nutí k zamyšlení a k přehodnocení přístupu ke svému životu, zejména pak ke svému stáří a k zabezpečení se do budoucna, ale také proto, že se při výkonu mého zaměstnání každodenně setkávám právě s budoucími důchodci. Někteří z nich jsou již rozhodnutí odejít do důchodu a podat žádost o důchodovou dávku, jiní se přicházejí poradit o podmínkách a nárocích, výhodách a nevýhodách. A v neposlední řadě také proto, že se odchod do důchodu bude jednou týkat i mé osoby. I když to bude ještě za velmi dlouhou dobu, uvědomuji si, že se o život v postproduktivním věku musíme zajímat již nyní. Jen tak si můžeme zajistit odpovídající úroveň života v seniorském věku.

Cílem bakalářské práce je popsat a analyzovat dosavadní vývoj a současný stav důchodového pojištění v České republice, zjistit ovlivňující faktory, vývojové trendy a potvrdit nutnost důchodové reformy. Součástí práce bude i náhled na důchodový systém v zahraničí.

V teoretické části bakalářské práce zasadím důchodové pojištění do širšího společenského kontextu, aby bylo možné lépe se zorientovat v dané problematice. Zaměřím se na průzkum literárních zdrojů a právní úpravy. Seznámím se s historií sociálního zabezpečení, popíšu změny, které si vyžádaly nové společenské a ekonomické podmínky po listopadu 1989 s návazností na současný stav, včetně platné právní úpravy, principů důchodového pojištění a poskytovaných dávek ze základního důchodového pojištění. Vymezím základní pojmy, které jsou klíčové pro vznik nároku na důchod a jeho výši. Dále se budu zabývat podmínkami nároku na důchod a jeho výplatu a způsobem zvyšováním důchodů.

V praktické části se zaměřím na faktory ovlivňující systém důchodového pojištění, na vývojové trendy v dané oblasti a na jednotlivé etapy důchodové reformy. Budu se zabývat stávajícími formami a možnostmi doplňkových zdrojů příjmů ke státnímu důchodu. Dále nahlédnu na současné důchodové systémy ve vybraných zemích Evropské unie.

V bakalářské práci bude použita metoda analýza dokumentů. Bakalářská práce byla zpracována v období druhého pololetí roku 2009, vychází z platné právní úpravy s přihlédnutím k aktuálnímu vývoji legislativy, ze statistických údajů ČSSZ, MPSV, ČSÚ a z dostupných výročních zpráv a dalších informačních zdrojů.

2 Teoretická východiska

S vývojem společnosti došlo ke změně životních a pracovních podmínek občanů. Během života člověk prochází různými nepříznivými situacemi, na něž se nelze dopředu připravit. Může se dostat do takových sociálních rizik, ze kterých si není schopen pomoci nebo jen velmi obtížně vlastními silami, proto byla vybudována záchranná sociální síť. Její hlavní úlohou je pomoc občanům, kteří se ocitli v nouzi a zajistit jim státní garanci uspokojení jejich základních potřeb. Snahou státu, případně některých institucí, je takovým situacím předcházet, zmírňovat je a odstraňovat jejich vzniklé důsledky. Každý systém důchodového zabezpečení je dán celou řadou faktorů vyplývajících jak z tradic dané země, tak i z využívání zkušeností zemí jiných.¹ Historické, ekonomické, společensko-politické i demografické faktory měly a nadále mají rozhodující vliv na formování soustavy sociálního zabezpečení i v naší zemi. Důchodový systém je součástí sociálního zabezpečení a patří mezi nejvýznamnější úseky sociální politiky. V každé vyspělé společnosti hraje sociální zabezpečení důležitou roli a je mu věnována značná pozornost.

2.1 Průzkum literárních zdrojů a právní úpravy

Právo na sociální zabezpečení mají v České republice všichni občané. Právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a v jiných životních situacích je zaručeno Listinou základních práv a svobod, která je vedle Ústavy ČR součástí našeho ústavního pořádku. Právo sociálního zabezpečení je upraveno zákony, v současnosti se neustále vyvíjí a je dále upraveno množstvím nových předpisů, vyhlášek a nařízení vlády. Vstupem České republiky do Evropské unie se začalo na Českou republiku vztahovat evropské právo sociálního zabezpečení. To znamená, že se i nadále aplikují právní předpisy jednotlivých členských zemí a koordinační nařízení EU, která mají přednost před národní právní úpravou, a zajišťují jejich vzájemnou provázanost.

¹ POTUČEK, M. – RADÍČOVÁ, I. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. s. 153. ISBN 80-7184-622-8.

2.2 Sociální zabezpečení

Význam pojmu sociální zabezpečení může mít v jednotlivých zemích s ohledem na historii, tradice, společenský, ekonomický vývoj a politickou situaci odlišný charakter, především v rozsahu solidarity a odpovědnosti státu za své občany. Výraz „social security“ (sociální zabezpečení) označuje v Anglii veškerá opatření na přerozdělování příjmů v sociální oblasti, zatímco v Americe jen penzijní a omezené nemocenské pojištění. Ve Francii se pod tímto výrazem běžně rozumí národní nemocenské pojištění včetně lékařské péče, zatímco občan v Keni bude mít na mysli penzijní dávky z tzv. providentního fondu.²

Sociální zabezpečení může být definováno jako program sociální ochrany stanovený právními předpisy.³ Tyto programy poskytují zaměstnaným osobám a jejich rodinám měsíční příjem v případech, kdy se jejich příjem snižuje z důvodu odchodu do důchodu, invalidity, úmrtí živitele.⁴ Pojem sociální zabezpečení lze chápat jako soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejichž účelem je předcházet možným sociálním rizikům, odstraňovat nepříznivé následky, které vzniknou jedincům v důsledku stanovených sociálních událostí.⁵ Náhrada příjmů je prováděna nejčastěji formou sociálních dávek. Sociální zabezpečení je považováno za nejdůležitější nástroj realizace sociální politiky.⁶

² MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. s. 41. ISBN 80-246-0780-8.

³ *About social security* [Online]. ISSA, 2008. [Retrieved 25th December 2009]. Available from: <<http://www.issa.int/aiss/Topics/About-social-security>>.

⁴ MATTHEWS, A. J. – BERMAN, MATTHEWS, D. *Social Security, Medicare & Government Pensions*. Nolo, 2009. p. 11. ISBN 978-1-4133-0924-9. [Online]. Google, 2009. [Retrieved 25th February 2010]. Available from: <http://books.google.cz/books?id=mYkOXp75JyQC&printsec=frontcover&dq=social&source=gb_s_book_other_versions_r&cad=2#v=onepage&q=&f=false>.

⁵ Sociální zabezpečení s. 26-27.

⁶ GREGOROVÁ, Z. – GALVAS, M. *Sociální zabezpečení*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2005. s. 26. ISBN 80-7239-176-3 (dále citováno jako Sociální zabezpečení).

V České republice lze obecně sociální zabezpečení považovat za státem garantovaný systém zajišťující lidská práva na přijatelné sociální úrovni. Sociální zabezpečení je určitá forma společenské pomoci, kdy stát finančně podporuje své občany, aby jim zabezpečil část příjmu, který ztratili v důsledku určité sociální události. Sociálními událostmi jsou různé sociálně tíživé situace, do kterých se v průběhu života může občan dostat, a jsou často spojeny i s nepříznivými ekonomickými dopady, které nemůže bez pomoci překonat sám. Jde např. o tyto sociální události: nemoc, úraz, stáří invalidita, ztráta živitele, narození dítěte a výchova dětí v rodině, nezaměstnanost.

2.2.1 Historie sociálního zabezpečení

Historické kořeny sociálního zabezpečení⁷ lze spatřovat již v prvních náznacích sahajících do dávné minulosti, kdy se především jednalo o situace a snahy pomoci osobám, které se ocitly v nouzi. Problematika starých a nemocných však nebyla otázkou státu, ale církve. Převládal totiž názor, že péče o praceneschopné je věcí soukromou a církevní. Církev poskytovaly hlavně almužnu a přístřeší. Z těchto základů se postupně rodily první ucelenější teoretické základy, na které navazovaly nově vznikající institucionální aktivity. Další způsob zajištění pro případ onemocnění nebo výdělečné neschopnosti vycházel z profesních skupin, které vytvářely podpůrné svépomocné spolky.

Již **od raného středověku** se objevují zárodky sociálního zabezpečení v podpůrných hornických bratrstvech. Horníci měli na rozdíl od ostatních skupin pracovníků svázaných přísnými cechovními pravidly relativně svobodnější postavení. Hornické povolání se významným způsobem podílelo na vytváření finančních zdrojů panovníka a právní úpravě tohoto odvětví byla věnována větší pozornost v podobě vydávání tzv. horních řádů. Od 19. století byla součástí těchto

⁷ Česká správa sociálního zabezpečení. *80 let sociálního pojištění*. [online]. [cit. 2009-07-17]. Dostupné z

<http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/5572A3BE-22CD-46D3-A31F-2BA0076C1C63/0/publikace_80letSP.pdf>.

řádů i ustanovení týkající se zabezpečení horníků, kteří onemocněli, utrpěli úraz nebo zchudli. Důležité byly také středověké řemeslné cechy a podpůrné pokladny, které přinesly myšlenku solidarity a vzájemnosti.

V období feudalismu do postavení práce schopných společnost žádným způsobem nezasahovala. Pokrok a vývoj v oblasti sociálního pojištění nastal teprve od konce 18. století, kdy společnost dosáhla zejména po ekonomické stránce určitého stupně vývoje v souvislosti s průmyslovou revolucí. Rostla potřeba organizovaně a hromadně zabezpečovat početné vrstvy obyvatelstva při nemoci, invaliditě, stáří a jiných sociálních událostech, které ohrožují zdraví nebo zbavují výdělků za práci. Bylo uzákoněno penzijní zaopatření státních a následně i jiných veřejných zaměstnanců.

Za vlády Marie Terezie byly v rakouské monarchii vytvořeny základy pro tvorbu legislativy, zejména v oblasti nemocenského a důchodového pojištění. Došlo k vymezení základních účastníků sociální politiky na zaměstnance, zaměstnavatele a stát, které platí v zásadě až do současnosti. Byly vydány dva penzijní normály. Jednalo se o předpisy, zakládající nárok na penze pro vdovy a sirotky po zaměstnancích a na penze pro zaměstnance.

Základy sociálního pojištění můžeme najít v pojišťovacím zákonodárství na sklonku 19. století, které jsou spojeny s **Bismarkovou reformou** v Německu (v roce 1883 bylo uzákoněno povinné nemocenské pojištění, v roce 1884 úrazové pojištění a v roce 1889 starobní a invalidní pojištění) a **Taafeho reformou** v Rakousko-Uhersku (v té době byl předsedou vlády hrabě Taaffe, bylo zavedeno povinné sociální pojištění i pro rakouskou část Rakouska-Uherska, tj. i pro české země), z jejichž principů čerpalo sociálně pojišťovací zákonodárství Československé republiky v průběhu 20. let minulého století.

První polovina dvacátého století byla poznamenána traumatizujícími událostmi. První a druhá světová válka, krize třicátých let zanechaly zdevastovanou ekonomiku, inflací znehodnocené finance, chudobu a nesmírné fyzické i psychické utrpení všech obyvatel, proto financování důchodových systémů bylo zavedeno jako průběžné (pay-as-you-go), kdy generace v ekonomicky aktivním věku přispívá na generaci, která již z objektivních důvodů nemůže být silně ekonomicky výkonná.⁸

Ve 20. letech dvacátého století byly přijaty právní předpisy, které důchodové pojištění rozšířily na všechny osoby činné v zaměstnaneckých vztazích. 30. října 1924 byl vyhlášen zákon č. 221/1924 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, který znamenal zásadní přelom v oblasti sociálního pojištění. Významnou měrou přispěl k posílení demokratického vývoje v Československu a stal se jednou z nejvýznamnějších sociálních reforem československého zákonodárství mezi dvěma světovými válkami.

Důchodové pojištění po druhé světové válce bylo postupně upravováno. **Od roku 1948** byly důchodového pojištění účastny též osoby samostatně výdělečně činné. Po roce 1948 došlo k zásadním změnám ve vývoji československého zákonodárství. Byl potlačen pojistný princip, z důchodového pojištění se stalo důchodové zabezpečení. Přijímané nové právní předpisy byly ovlivněny sovětskými zkušenostmi a péči o občany přebíral stát.

⁸ ŠTĚPÁNEK, M. *Zamyšlení nad mezinárodní komparací důchodových systémů*. [online]. [cit. 2009-07-17]. Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/casopis-narodni-pojisteni-c-10-2008-clanek-1.htm>.

2.2.2 Vývoj sociálního zabezpečení od roku 1989

Nové společenské a ekonomické podmínky po listopadu 1989 si vyžádaly změny v oblasti sociálního zabezpečení.⁹

V letech 1990 - 1992 došlo k odstranění diskriminace osob samostatně výdělečně činných, důchody byly valorizovány. Sloučením Úřadu důchodového zabezpečení v Praze, České správy nemocenského pojištění a Správy nemocenského pojištění Svazu českých a moravských výrobních družstev vznikla nová soustava orgánů státní správy působících v oblasti sociálního zabezpečení - Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ).¹⁰

Byly zrušeny preference v důchodovém systému. Podle současné právní úpravy se již neuplatňuje zvýhodnění některých profesí, jak tomu bylo do roku 1992, tzv. zaměstnání zařazená do I. nebo II. pracovní kategorie. Pro jednotlivé skupiny pojištěnců (zaměstnance, osoby ve služebním poměru, osoby samostatně výdělečně činné, členy družstev) platí jednotné zásady pro nároky na důchody a jejich výpočet. Byla zavedena pravidelná valorizace důchodů.

V roce 1994 byl přijat zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem. O rok později v roce 1995 byl přijat nový zákon o důchodovém pojištění a byl zahájen proces zvyšování věkové hranice, prodloužilo se rozhodné období pro zápočet výdělků, zavedl se vdovecký důchod a byla upřesněna definice invalidity.

V roce 1996 byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění jako součást státních finančních aktiv. V roce 1997 došlo ke zpřísnění valorizačních podmínek a zápočtu náhradních dob pojištění.

⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Odbor sociálního pojištění. *Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2008*. [online]. [cit. 2009-09-07]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/5886/zprava_2008_cz.pdf.

¹⁰ ČSSZ byla ustavena s účinností od 1. září 1990 a je samostatnou rozpočtovou organizací podřízenou Ministerstvu práce a sociálních věcí. Spravuje záležitosti téměř 8 milionů pojištěnců, z toho je více než 2 miliony 754 tisíc důchodců. Vyplácí přes 3 miliony důchodů. Do státního rozpočtu přispívá ČSSZ víc než jednou třetinou příjmů. Jde o peníze, které pravidelně vybírá na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvky na státní politiku zaměstnanosti.

V roce 1998 byly připraveny návrhy na zvýšení pojistné sazby důchodového pojištění, ale parlament je odmítl. **V roce 1999** byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, čímž byla rozšířena možnost zvýšení státního příspěvku, daňového zvýhodnění pro zaměstnavatele, kteří svým zaměstnancům přispívají a daňové zvýhodnění samotných účastníků penzijního připojištění.

V letech 2001 a 2002 byly parlamentu předloženy návrhy zákonů a novel, např. vznik Sociální pojišťovny, která měla zvýšit úroveň provádění sociálního pojištění a průhlednost hospodaření s prostředky sociálního pojištění, snížit závislost hospodaření s prostředky sociálního pojištění na politickém rozhodování, umožnit lepší a pružnější kontakt s klientem. Přeměnou dosavadního nositele pojištění na moderní subjekt měly být vytvořeny předpoklady pro další reformní kroky. Tyto návrhy schváleny nebyly. V roce 2002 bylo zavedeno pravidelné zvyšování důchodů od ledna každého roku (poprvé od ledna 2003) a upřesněna pravidla pro zvyšování důchodů na základě konečných statistických údajů.

V roce 2003 s účinností od 1. 1. 2004 došlo k dalším změnám, které jsou stručně shrnuty v následujících bodech:

- Zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod i po roce 2007 až do dosažení jednotné věkové hranice 63 let pro muže a bezdětné ženy. U ostatních žen zůstala věková hranice diferencovaná podle počtu vychovaných dětí (59 až 62 let).
- Omezení možnosti předčasného odchodu do starobního důchodu zrušením dočasně kráceného předčasného důchodu. Možnost dočasně krácení byla zachována pouze pro poživatele částečného/plného invalidního důchodu (do 31. 12. 2006).
- Zrušení podmínky, která umožňovala nárok na výplatu starobního důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti v období dvou let po vzniku nároku. Na tento důchod pouze při nepřekročení stanovené hranice, současně byla stanovena podmínka, že pro nárok na výplatu důchodu vedle příjmu z výdělečné činnosti musí být uzavřen pracovněprávní vztah na dobu určitou, nejdéle na dobu jednoho roku.

- Redukce hodnocení doby studia na střední a vysoké škole, před 1. 1. 1996 získaná po dosažení věku 18 let se hodnotí pro účely důchodového pojištění nejvýše v délce 6 let, považuje se za tzv. náhradní dobu pojištění a hodnotí se v rozsahu 80 %.
- Rozdělení samostatné výdělečné činnosti na hlavní a vedlejší.
- Byla schválena novela zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem, jejímž účelem bylo především dosažení harmonizace s právem EU.

S účinností **od 1. února 2006** došlo:

- Ke zrušení krácení částečných invalidních důchodů nebo zastavení výplaty při překročení stanovené hranice příjmů z výdělečné činnosti.
- Ke zvýšení procentní výměry důchodu o 2000 Kč, a to ode dne, kdy poživatel důchodu dosáhne věku 100 let.
- Byla změněna výše vdovských důchodů.
- Doba péče u všech pojištěnců, tj. u mužů i u žen, se prokazuje stejným způsobem, nadále zachována zásada, že tatáž doba péče o totéž dítě se hodnotí jen jednomu pojištěnci.
- Byl rozšířen okruh osob účastných základního důchodového pojištění prostřednictvím institutu náhradních dob pojištění (o osoby pečující, o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I.).

V roce 2008:

- Byla stanovena podmínka pro zvýšení důchodů v mimořádném termínu již při růstu cen alespoň o 5 % (dosud až při růstu cen alespoň o 10 %). Současně bylo stanoveno, že v roce 2008 se důchody zvýší mimo pravidelný termín od splátky důchodu splatné v srpnu 2008.
- Byl zřízen jednotný účet rezervy pro důchodovou reformu.
- Zákonem (zákon č. 306/2008 Sb.) byla do právní úpravy promítnuta zejména opatření obsahující parametrické změny základního důchodového pojištění. Účinnost zákona nabude dnem 1. ledna 2010 (blíže v praktické části, kapitola 3.5.2 Etapy důchodové reformy).

2.2.3 Současný stav sociálního zabezpečení

Sociální zabezpečení v České republice provádějí Ministerstvo práce a sociálních věcí, Česká správa sociálního zabezpečení, Okresní správy sociálního zabezpečení a další orgány, kterými jsou Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obrany.

Systém sociálního zabezpečení v České republice stojí na 3 pilířích: sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc. Tyto pilíře se od sebe liší podle toho, jakou situaci řeší, jakým způsobem jsou v jednotlivých systémech dávky financovány a jakým způsobem jsou jednotlivé systémy organizačně zabezpečeny.

Sociálním zabezpečením je označováno důchodové a nemocenské pojištění, které je založeno na pojistném principu, tj. na pravidelném placení příspěvku – pojistného. Pojistné na sociální zabezpečení zahrnuje platby na nemocenské pojištění, důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, vybírá jej ČSSZ a je příjmem státního rozpočtu. Povinnost platit pojistné mají zaměstnavatelé, zaměstnanci, kteří jsou účastni nemocenského a důchodového pojištění nebo pouze důchodového pojištění, osoby samostatně výdělečně činné a lidé, kteří se dobrovolně důchodově pojistili.¹¹

Pojistné se vypočítává stanoveným procentem z vyměřovacího základu za rozhodné období. U zaměstnanců to je kalendářní měsíc, za který se pojistné platí, u osob samostatně výdělečně činných se jedná o kalendářní rok.

¹¹ Česká správa sociálního zabezpečení. *Výše a platba pojistného*. [online]. [cit. 2009-09-17]. Dostupné z < <http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/vyse-a-platba-pojistneho/>>.

Sazby pojistného z vyměřovacího základu¹² pro rok 2009 jsou:

- **u zaměstnavatele** 25 %, z toho 2,3 % na nemocenské pojištění, 21,5 % na důchodové pojištění a 1,2 % příspěvek na státní politiku zaměstnanosti,
- **u zaměstnanců** 6,5 %, na důchodové pojištění, zaměstnanec pojistné na nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti neplatí,
- **u osob samostatně výdělečně činných** 29,2 %, z toho 28,0 % na důchodové pojištění a 1,2 na státní politiku zaměstnanosti a 1,4 % na nemocenské pojištění, pokud se k tomuto pojištění dobrovolně přihlásila,
- **u osob dobrovolně účastných** na důchodové pojištění 28 % z minimálního vyměřovacího základu (z 5 889 Kč činí pojistné 1 649 Kč).

2.3 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění je upraveno zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyt účinnosti 1. ledna 1996, a který nahradil právní úpravu platnou do 31. 12. 1995 obsaženou v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení. Důchodové pojištění tvoří právní vztahy upravující práva a povinnosti jejich účastníků.¹³ Důchodové pojištění zahrnuje vztahy, které vznikají při poskytování finančního zabezpečení při dlouhodobé nebo trvalé ztrátě pracovní schopnosti, ve stáří, při ztrátě živitele. Je zaměřeno na osoby, které jsou dlouhodobě vyřazeny z ekonomicky aktivního života.

2.3.1 Zákon o důchodovém pojištění

Zákon o důchodovém pojištění (ZDP) je založen **na pojišťovacím principu**, upravuje otázky účasti na důchodovém pojištění, podmínky nároku na důchod, stanovení výše důchodu, výplatu důchodu a další otázky týkající se

¹² Sociální zabezpečení 2009. 1. vyd. Praha: ČSSZ, 2009. s. 20. ISBN 978-80-87039-13-7.

¹³ BREJCHA, A. – ŠANTRŮČEK, V. *Právo důchodového pojištění*. Praha: Linde Praha a.s., 1998. s 21. ISBN 80-7201-124-32.

nároku na důchod při souběhu nároků. Dále obsahuje i základní úpravu právních vztahů důchodového pojištění, tj. jejich subjektů a právních skutečností.

Zákon o důchodovém pojištění byl již několikrát novelizován. Na zákon o důchodovém pojištění navazují prováděcí předpisy, které obsahují podrobnější úpravu a jde zejména o vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí a nařízení vlády. Nařízeními vlády se např. zvyšují vyplácené důchody a stanovuje se základní výměra důchodu. Prostřednictvím nařízení vlády dochází každoročně ke změnám výpočtových prvků důchodu, kterými jsou přepočítací koeficient, redukční hranice, všeobecný vyměřovací základ.

Oblast důchodového pojištění není v zákoně o důchodovém pojištění upravena komplexně. Organizace a provádění důchodového pojištění a pojistné na důchodové pojištění jsou upraveny v jiných zákonech.¹⁴ Organizace a provádění důchodového pojištění upravuje zákon č. 582/1992 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Pojistné na důchodové pojištění jako součást pojistného na sociální zabezpečení je upraveno zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

2.3.2 Principy důchodového pojištění

Důchodový systém je spravován státní institucí. Příjmy a výdaje jsou součástí státního rozpočtu, v němž je zaveden zvláštní účet důchodového pojištění. Základním principem důchodového pojištění je **účast** prakticky všech **ekonomicky aktivních osob** na důchodovém pojištění. Mezi další základní principy patří **princip jednotné úpravy**. To znamená, že pro jednotlivé skupiny pojištěnců (zaměstnance v pracovním poměru, osoby ve služebním poměru, osoby samostatně výdělečně činné, členy družstev a ostatní skupiny pojištěnců) jsou totožné jednotné zásady pro nároky na důchody a jejich výpočet.

¹⁴ PŘIB, J. – VOŘÍŠEK, V. *Důchodové předpisy s komentářem*. 5. vyd. Jihlava: Anag, 2007. s. 18. ISBN 978-80-7263-371-1 (dále citováno jako *Důchodové předpisy s komentářem*).

Mezi další principy důchodového pojištění patří **obligatornost dávek důchodového pojištění**. Na jejich poskytování vzniká při splnění stanovených podmínek zákonný nárok, kterého se lze domáhat i u soudu.

Důchodové pojištění je založeno na zásadě **sociální solidarity**, a to mezigenerační. Základní důchodový systém je **financován průběžně**, tj. ze zdrojů, které jsou vytvořeny ekonomicky aktivním obyvatelstvem, vůči němuž se ještě nenaplnuje účel důchodového systému, jsou hrazeny dávky poskytované předchozí generaci, která už zdroje pro tyto dávky nevytváří. S posunem generací se vždy vytváří další skupina, financující důchodový systém.¹⁵ Je zde uplatněna solidarita ekonomicky aktivních osob s osobami pobírajícími důchod i solidarita mezi bohatšími a chudšími vrstvami. Projevuje se to především ve způsobu stanovení výše důchodu, neboť od určité hranice se základ pro výpočet důchodu redukuje a příjmy nad určitou hranici se nezohledňují plně.

Významným principem současného důchodového pojištění je jeho **dynamičnost**, která se projevuje především v aktualizaci hodnoty příjmů pojištěnců při výpočtu důchodu prostřednictvím koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu tím, že nejsou stanoveny omezující hranice výše důchodů, stanovením pravidel pro zvyšování hranic redukce u osobního vyměřovacího základu a stanovením pravidel pro zvyšování vyplácených důchodů.¹⁶

Typickým principem našeho důchodového pojištění je **povinná účast při splnění zákonem stanovených podmínek**. Občan se nemůže vyvázat z důchodového pojištění a přestat platit pojistné. I pracující starobní důchodce odvádí ze svého zaměstnání pojistné. Ve stanovených případech je možné se k účasti na důchodovém pojištění přihlásit také dobrovolně.

¹⁵ Sociální zabezpečení, s. 217-218.

¹⁶ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 197-198. ISBN 978-80-7400-032-4.

2.3.3 Pilíře důchodového pojištění

➤ Povinné základní důchodové pojištění

V současné době tvoří důchodový systém v České republice v podstatě dva pilíře.¹⁷ **Prvním pilířem** je povinné základní důchodové pojištění, dávkově definované (DB) a průběžně financované (PAYGO), které zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Jedná se o univerzální pilíř, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce pouze s drobnými odchylkami pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči).

Účast na sociálním pojištění zahrnující důchodové pojištění, sociální podpora a sociální pomoc je povinná a jeho finanční krytí se provádí povinnými odvody do státního rozpočtu. Financování je založeno na mezigenerační solidaritě mezi generacemi, kdy dnes vyplácené penze jsou hrazeny z příspěvků dnešních aktivních výdělečně činných občanů. Z tohoto pilíře jsou poskytovány jednotlivé důchody (starobní, invalidní a pozůstalostní).

➤ Zaměstnavatelské penzijní systémy

Druhým pilířem jsou v ostatních členských státech EU označovány zaměstnavatelské penzijní systémy, které dosud v českém systému neexistují.

➤ Doplnkové penzijní připojištění

Vedle výše uvedených pilířů existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované (DC), kapitálově financované penzijní připojištění se státním příspěvkem. Tento pilíř je považován EU za **třetí pilíř** důchodového systému. Součástí doplňkového dobrovolného pilíře je také soukromé životní pojištění, které nabízejí komerční pojišťovny.

¹⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Důchodové pojištění*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z < <http://www.mpsv.cz/cs/3> >.

2.4 Dávky důchodového pojištění

Důchody z důchodového pojištění můžeme rozdělit na **důchody přímé**: důchody starobní, plné invalidní a částečně invalidní, a na **důchody odvozené**: důchody vdovské a vdovecké a sirotčí (důchody pozůstalých).

Rozdíl mezi přímými a odvozenými důchody¹⁸ je ten, že důchody přímé se vyměřují v závislosti na dobách pojištění a výši výdělku (výpočtového základu) oprávněného, zatímco odvozené důchody (jejich procentní výměra) se stanoví z přímého důchodu (jeho procentní výměry), který pobíral zemřelý nebo na který by měl zemřelý nárok.

Ze základního důchodového pojištění se poskytují tyto důchody:

- **Starobní důchod** (řádný a předčasný)
- **Invalidní důchod** (plný a částečný)
- **Pozůstalostní důchod** (vdovský, vdovecký, sirotčí)

➤ Starobní důchod

Mezi základní podmínky nároku na starobní důchod je potřebná doba pojištění a **dosažení důchodového věku**. Věk pro odchod do důchodu je rozdílný pro muže a ženy. U žen závisí mimo jiné také na počtu vychovaných dětí. **Potřebná doba pojištění** pro odchod do starobního důchodu je **nejméně 25 let**. Pokud se jedná o osobu starší 65 let, pak je potřebná doba pojištění 15 let. Do doby pojištění se započítávají i tzv. náhradní doby pojištění, za které nejsou odváděny žádné platby.

Důchodový věk je u mužů 60 let, u žen od 53 do 57 let podle počtu vychovaných dětí. Ten se týká pouze těch pojištěnců, kteří daného věku dosáhli do 31. prosince 1995. Od té doby se důchodový věk každoročně zvyšuje, a to

¹⁸ Důchodové předpisy s komentářem, s. 23-24.

u mužů o 2 a u žen o 4 měsíce až na cílový stav podle nyní účinné právní úpravy 63 let pro muže a bezdětné ženy a 59 až 62 let pro ženy podle počtu vychovaných dětí¹⁹ (Příloha 1).

Předčasný starobní důchod

Stále více přibývá žadatelů, kteří odcházejí do tzv. předčasné penze. Odchod do starobního důchodu před dosažením důchodového věku je možný až o tři roky. Výhodou je, že žadatel může odejít **až 3 roky před nárokem** na řádnou penzi. Nevýhodou je, že důchod již nikdy nebude přepočítán a zůstane tedy trvale krácen. Ke krácení dochází za každých i započatých 90 kalendářních dnů ode dne přiznání do dovršení důchodového věku - procentní výměra důchodu se snižuje o 0,9 % výpočtového základu.

➤ Plný a částečný invalidní důchod

Předpokladem poskytování těchto důchodů pojištěnci je sociální událost označovaná jako invalidita. Ta je rozlišována na plnou a částečnou. Dle tohoto rozlišení je pak poskytován příslušný důchod. Podmínkou nároku je **existence dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu** odpovídajícího invaliditě, tj. pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti posuzované osoby (Tabulka 1). Zdravotní stav (invaliditu) posuzují lékaři ČSSZ.

Tabulka 1: Přiznání invalidity

Pokles výdělečné činnosti	Přiznán
nejméně o 33 %	částečný invalidní důchod
nejméně o 66 %	plný invalidní důchod

¹⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Systém sociálního zabezpečení v České republice*. [online]. [cit. 2009-09-07]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7175/ssz_cr_cz.pdf>.

Další podmínkou nároku je **získání potřebné doby pojištění** alespoň 5 roků v období posledních deseti roků před vznikem invalidity. To platí pro pojištěnce staršího 28 let, u mladších pojištěnců je doba kratší podle věku v době vzniku plné invalidity (Tabulka 2). Při vzniku invalidity v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání se považuje podmínka potřebné doby pojištění za splněnou.

Tabulka 2: Potřebná doba pojištění

Věk pojištěnce	Potřebná doba pojištění
do 20 let	méně než 1 rok
od 20 let do 22 let	1 rok
od 22 let do 24 let	2 roky
od 24 let do 26 let	3 roky
od 26 let do 28 let	4 roky
nad 28 let	5 roků

Zdroj: ČSSZ.

➤ **Vdovský a vdovecký důchod**

Úmrtí manžela znamená v životě pozůstalého partnera změnu dosavadní ekonomické situace v rodině. Poskytování důchodové dávky ve formě vdovského důchodu má v našem právním řádě dlouholetou tradici. Dříve byl muž hlavním živitelem rodiny a jeho úmrtí znamenalo ztrátu jediného zdroje příjmu manželky a dětí. Vdovecký důchod byl znovu zaveden až od 1. 8. 1991, kdy nahradil vdovecký příspěvek, který byl nárokovou dávkou sociální péče poskytovanou pouze vdovci, který pečoval o nezaopatřené dítě.

Základními podmínkami nároku na vdovský důchod jsou existence manželství ke dni úmrtí manžela a skutečnost, že zemřelý manžel byl poživitelem některého z důchodů (starobní, plný/částečný) nebo by pro nárok na něj ke dni úmrtí splňoval dané podmínky potřebné doby pojištění. Vdovský důchod náleží **po dobu jednoho roku** od smrti manžela. Po uplynutí této doby má vdova nárok na vdovský důchod, jestliže splňuje následující podmínky:

- pečuje o nezaopatřené dítě,
- pečuje o dítě závislé na péči jiné osoby ve stupni II. (středně těžká závislost) nebo stupni III. (těžká závislost) anebo ve stupni IV. (úplná závislost),
- pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní žije v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby (II. - IV. stupeň),
- je plně invalidní,
- dosáhla věku 55 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.

Vdovec má nárok na vdovecký důchod po manželce, která splňovala podmínky uvedené v předchozím odstavci. Pro zachování nároku na vdovecký důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manželky musí vdovec splňovat podmínku věku 58 let. Nárok na důchod zaniká uzavřením nového manželství.

Sirotčí důchod

Nárok na sirotčí důchod **vzniká pouze nezaopatřenému dítěti po zemřelém rodiči** (osvojiteli) nebo po osobě, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, a dítě na ni bylo v době její smrti odkázáno výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče. Za nezaopatřené dítě se pro nárok na sirotčí důchod považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté nejdéle do 26. roku věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání nebo se nemůže na budoucí povolání připravovat ze zdravotních důvodů.

Pro nárok na sirotčí důchod je nutná současně splněná další podmínka, aby zemřelý byl ke dni smrti poživitelem starobního, plného invalidního nebo částečně invalidního důchodu, nebo aby splňoval ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod nebo podmínku nároku na starobní důchod anebo zemřel následkem pracovního úrazu.

2.4.1 Základní prvky pro výpočet důchodů

V českém systému důchodového pojištění existuje řada pojmů,²⁰ jejichž obsah se v průběhu času vyvíjel, a které jsou klíčové pro vznik nároku na důchod a jeho výši.

Doba pojištění

Doba pojištění je doba účasti na pojištění osob uvedených v ZDP, za kterou bylo zapláceno pojistné. Je to doba povinné nebo dobrovolné účasti na důchodovém pojištění. Za dobu pojištění se považuje pracovní poměr, služební poměr, činnost osob samostatně výdělečně činných, vedlejší samostatná výdělečná činnost, členský poměr k družstvu, výkon práce společníků a jednatelů pro společnost s ručením omezeným a komanditistů pro komanditní společnost, dohoda o pracovní činnosti, pracovní vztah uzavřený podle cizích právních předpisů, výkon funkce v ZDP vyjmenovaných činitelů (soudců, členů zastupitelstev územních samosprávních celků atd., výkon pečovatelské služby dobrovolnými pracovníky a výkon pěstounské péče pěstouny, výkon práce ve výkonu trestu odnětí svobody, studium, jde-li o studium před rokem 1996 s výjimkou doby studia po dosažení věku 18 let). Za dobu pojištění se považují též doby zaměstnání získané před 1. 1. 1996 podle předpisů platných před tímto dnem.

Náhradní doba pojištění

Náhradní doba pojištění je doba účasti na pojištění osob, kdy občan sice nevykonává výdělečnou činnost, neplatí pojistné na důchodové pojištění, a přesto se mu tyto doby započítávají pro účely důchodového pojištění. Např. studium na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole, jde-li o studium po roce 1995, doba nezaměstnanosti, výkon vojenské služby a civilní služby, péče o dítě, péče o bezmocnou osobu, péče o osobu, která je závislá na péči jiné osoby, pobírání plného invalidního důchodu, pobírání nemocenských dávek.

²⁰ PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 10. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 18 – 41. ISBN 978-80-247-2805-6 (dále citováno jako *Kdy do důchodu a za kolik*).

Výpočtový základ

Přímé důchody se vyměřují danou procentní sazbou z výpočtového základu, který se zjišťuje ke dni, od něhož se přiznává důchod. Výpočtový základ je odvozen z osobního vyměřovacího základu pojištěnce a zjišťuje se buď jako určitý průměr dosažených výdělků za stanovené období nebo z dřívějšího osobního vyměřovacího základu, pokud pojištěnec již pobíral nebo pobírá některý z přímých důchodů.

Osobní vyměřovací základ

Z ročních vyměřovacích základů za rozhodné období se stanoví měsíční průměr, s přihlédnutím k vyloučeným dobám, které se v tomto rozhodném období vyskytují. Tento průměr se vypočte jako součin koeficientu 30,4167 a podílu úhrnu ročních vyměřovacích základů za rozhodné období a počtu kalendářních dnů připadajících na rozhodné období. Koeficient 30,4167 představuje průměrný počet dní v kalendářním měsíci ($365/12 = 30,4167$).²¹

Rozhodné období

Rozhodné období je časový úsek, ve kterém se zjišťují dva z prvků rozhodných pro stanovení osobního vyměřovacího základu, a to vyměřovací základy (úhrny za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období a vyloučené doby). Do rozhodného období se zahrnují kalendářní roky od roku 1986. Každý rok se rozhodné období o jeden rok prodlužuje až do roku 2016, kdy bude rozhodné období zahrnovat roky 1986 až 2015. Cílem je, aby rozhodné období bylo v zásadě ucelené období 30 kalendářních roků bezprostředně před rokem přiznání důchodu. To znamená, že v roce 2017 již bude rozhodné období zahrnovat roky 1987 až 2016 atd.

Vyměřovací základ

Za dobu po 31. 12. 1995 je to vyměřovací základ pro stanovení pojistného podle zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Za dobu před 1. 1. 1996 je to hrubý výdělek stanovený pro účely důchodového zabezpečení podle platných předpisů před 1. 1. 1996.

²¹ Kdy do důchodu a za kolik, s. 38.

Roční vyměřovací základ

Roční vyměřovací základ se stanoví jako součin úhrnu vyměřovacích základů za daný kalendářní rok a příslušného koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu účinného v roce přiznání důchodu.

Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu

Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se stanoví jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobený příslušným přepočítacím koeficientem, a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ.

Vyloučené doby

Vyloučené doby jsou doby vyjmenované v ZDP, případně v dřívějších předpisech, kdy v podstatě nebylo dosaženo žádného příjmu, o které se snižuje počet kalendářních dnů rozhodného období, takže nedojde k „rozmělnění“ příjmu, z nichž se vychází při výpočtu důchodu. Nejčastěji se jedná o dobu pobírání nemocenského.

Důchodový věk

Nejvýznamnějším prvkem důchodového pojištění je důchodový věk, tj. věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod. Důchodový věk není stanoven v ZDP jednotně a je diferencován podle několika hledisek. Jedním z hledisek je, zda se jedná o muže nebo ženu. U žen je dále diferencován podle počtu vychovaných dětí. Dalším kritériem je rok narození pojištěnce a to před rokem 1936 nebo v období let 1936 až 1968 a po roce 1968.

Terminologicky je nutné též rozlišit pojmy „*důchodový (starobní) věk*“ jako právní normou stanovený věk, jehož dosažení je jednou z podmínek vzniku nároku na starobní důchod a „*věk odchodu do důchodu*“ jako věk skutečného zanechání výdělečné činnosti.

2.4.2 Výpočet důchodu

Na výpočet přímých důchodů mají vliv **dva základní prvky**, a to ***získaná doba pojištění a výpočtový základ***. V současné době doba pojištění ovlivňuje vznik nároku na důchod i jeho výši a výpočtový základ výši důchodu.

Důchod se skládá ze dvou složek, ze **základní výměry** a **procentní výměry**. Základní výměra je stanovena pevnou částkou a je pro všechny druhy důchodů stejná. Na základě Nařízení vlády v současné době činí 2170 Kč měsíčně. Procentní výměra starobního důchodu, plného invalidního a částečně invalidního důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu závislou na délce pojištění. Procentní výměra vdovského, vdoveckého a sirotčího důchodu se stanoví příslušnou procentní sazbou z procentní výměry důchodu zemřelého. Za každý celý rok důchodového pojištění náleží 1,5 % výpočtového základu.

Pro stanovení výpočtového základu je důležitý osobní vyměřovací základ (OVZ). Ten tvoří měsíční průměr všech příjmů dosažených v rozhodném období. V roce 2009 je to období 1986 až 2008, z něhož se stanoví důchod. Jednotlivé roční příjmy se násobí různými koeficienty, (ty stanovuje každý rok vláda svým nařízením) které se odvozují od průměru dosažených příjmů všech pojištěnců v jednotlivých letech. Vypočtený OVZ se určitým způsobem upravuje, tzv. redukuje.²² Částku, která se započítá plně, a která v omezené výši, shrnuje Tabulka 3. Redukcí je sledována solidarita vysoko příjmových skupin pojištěnců s těmi nízko příjmovými, jejichž uplatnění je v důchodovém systému s omezeným množstvím finančních prostředků zcela nezbytné. Nejnižší procentní výměra je 770 Kč měsíčně.

²² Česká správa sociálního zabezpečení. *Změny v důchodovém pojištění od 1. 1. 2009*. [online]. [cit. 2009-09-17]. Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/zmeny-v-duchodovem-pojisteni-od-1-1-2009.htm>.

Tabulka 3: Redukční hranice v roce 2009

Částka (Kč)	Zápočet (%)
do 10 500	100
nad 10 500 do 27 000	30
nad 27 000	10

Zdroj: ČSSZ

2.4.3 Podmínky nároku na důchod a na jeho výplatu

V českém důchodovém pojištění se rozlišuje nárok na důchod a nárok na výplatu důchodu. **Nárok na důchod** vzniká dnem splnění podmínek stanovených ZDP pro příslušný druh důchodu. U přímých důchodů je několik podmínek a nárok na důchod vzniká dnem, kdy byla splněna časově poslední podmínka. **Nárok na výplatu důchodu** vzniká splněním podmínek stanovených ZDP pro vznik nároku na důchod a na jeho výplatu a podáním žádosti o přiznání nebo vyplácení důchodu. Nárok na důchod nezaniká uplynutím času. Uplynutím času však zaniká nárok na výplatu důchodu uplynutím tří let.

2.4.4 Uplatnění nároku na dávky důchodového pojištění

Od 1. ledna 2007 všechny žádosti o důchod sepisují Okresní/Pražské správy sociálního zabezpečení. Vždy je třeba se obrátit na příslušnou správu podle místa trvalého pobytu žadatele nejdříve čtyři měsíce před požadovaným dnem přiznání důchodu a předložit originály příslušných dokladů nebo jejich úředně ověřené fotokopie prokazující rozhodné skutečnosti k přiznání důchodu (Příloha 2).

Všechny žádosti se postupují do ústředí ČSSZ, která o nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje, s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti. Rozhodnutí o důchodu se vydává písemně a doručuje do vlastních rukou žadatele.

2.4.5 Souběh nároků na důchody

Zákon o důchodovém pojištění připouští případy, kdy je možné, aby občan pobíral současně více druhů důchodů a naopak případy, které tuto možnost vylučují. Vždy to závisí na jednotlivém druhu důchodu. Pokud jsou současně splněny podmínky nároku na výplatu více důchodů téhož druhu nebo na výplatu starobního důchodu, plného invalidního důchodu nebo částečného invalidního důchodu, vyplácí se jen jeden důchod, a to vyšší. Pokud je jejich výše stejná, vyplácí se ten důchod, který si občan zvolil. Jsou-li splněny podmínky na výplatu starobního důchodu a vdovského/ vdoveckého důchodu, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z nižšího polovina procentní výměry. Je-li jejich výše stejná, procentní výměra vdovského/vdoveckého důchodu se krátí na polovinu.

2.5 Zvyšování důchodů

Do konce 80. let zůstávaly již přiznané důchody prakticky neměnné, k jejich zvyšování docházelo jen ojediněle bez jakéhokoliv systému.²³ Prvním systémovým valorizačním opatřením byl zákon č. 46/1991 Sb., o zvyšování důchodů, který stanovil rámcové podmínky a způsob pravidelného zvyšování důchodů. Novým způsobem bylo upraveno zvyšování důchodů zákonem o důchodovém pojištění platným od 1. ledna 1996. Při zvyšování důchodů je neopomenutelná otázka vývoje reálné hodnoty důchodu v souvislosti s růstem cen a mezd. K zamezení poklesu životní úrovně důchodců je proto nutná pravidelná valorizace důchodů

²³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007. s. 189. ISBN 978-80-7357-276-1.

2.5.1 Valorizace důchodů

O valorizaci důchodů rozhoduje vláda svým nařízením na základě konečných statistických údajů. Při valorizaci vždy zohlední nejméně 100 % růstu cen a nejméně 1/3 růstu reálné mzdy. Podle pravidel pro zvyšování důchodů se důchody zvyšují v pravidelném termínu (v lednu) nebo v mimořádném termínu. Podmínkou pro zvýšení v pravidelném termínu je, že zvýšení cen činí alespoň 2 %. Mimořádným termínem je pátý kalendářní měsíc následující po měsíci, v němž růst cen dosáhl za stanovené období aspoň 10 %.²⁴

V roce 2008 proběhly dvě valorizace. První v lednu, průměrně se důchody zvýšily o 350 Kč. Vláda svým nařízením č. 211/2008 Sb., rozhodla o mimořádném zvýšení důchodů od srpna 2008. Všechny důchody vyplácené z českého důchodového systému se zvýšily o 470 Kč. Základní výměra tak činila 2 170 Kč měsíčně místo 1 700 Kč. Procentní výměra, která je individuální a zjednodušeně řečeno závisí na výši příjmů a dobách důchodového pojištění každého člověka, zůstala stejná.

Od 1. ledna 2009 došlo k dalšímu zvýšení důchodů, procentní výměra každého důchodu přiznaného před 1. lednem 2009 se tak zvýšila o 4,4 %. Výše základní výměry důchodu se nezměnila, činí nadále 2 170 Kč. V důsledku tohoto zvýšení se od lednové splátky zvýšil průměrný vyplácený starobní důchod o 330 Kč, tj. o 3,4 %.²⁵

Od 1. ledna 2010 nebudou důchody valorizovány, jelikož nebyly splněny podmínky pro valorizaci důchodů z důvodu nízké inflace v roce 2009. Toto rozhodnutí též zapadá do koncepce úsporných opatření úřednické vlády premiéra Jana Fischera v souvislosti s přijetím státního rozpočtu na rok 2010.

²⁴Sociální politika, s. 190.

²⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Valorizace důchodů od 1. ledna 2009*. [online]. [cit. 2009-10-17]. Dostupné z < <http://www.mpsv.cz/cs/5716> >.

3 Praktická část

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zjistit faktory ovlivňující systém důchodového pojištění, vývojové trendy v dané oblasti a potvrdit nutnost důchodové reformy, zaměřit se na stávající formy a možnosti doplňkových zdrojů příjmů ke státnímu důchodu a nahlédnout na současné důchodové systémy ve vybraných zemích EU.

3.1.1 Stanovení předpokladů

- 1. Lze předpokládat, že se bude i nadále zvyšovat počet osob v důchodovém věku.
- 2. Lze předpokládat, že současný důchodový systém je ve stávající podobě nadále neudržitelný.
- 3. Lze předpokládat, že nelze ponechat odpovědnost za životní úroveň budoucích důchodců pouze na státním pilíři důchodového systému.

3.2 Použité metody

Pro ověřování stanovených předpokladů a dosažení cíle praktické části bude využito dostupných statistik k získání potřebných údajů a metoda analýza dokumentů a legislativy v dané oblasti.

3.3 Popis zkoumaného vzorku a průběh průzkumu

Výzkumným vzorkem jsou dokumenty související s problematikou důchodového pojištění včetně současné legislativy s přihlédnutím k aktuálním změnám od 1. 1. 2010. Na základě statistických údajů ČSSZ, Pojistněmatematické zprávy o sociálním pojištění MPSV za rok 2008, demografických údajů ČSÚ, dalších dostupných dokumentů a informačních zdrojů budou získaná data zpracována do jednotlivých kapitol, slovně popsána, shrnuta do tabulek a grafického znázornění. Výsledky budou prezentovány v následujících kapitolách.

3.4 Faktory ovlivňující systém důchodového pojištění

3.4.1 Demografie

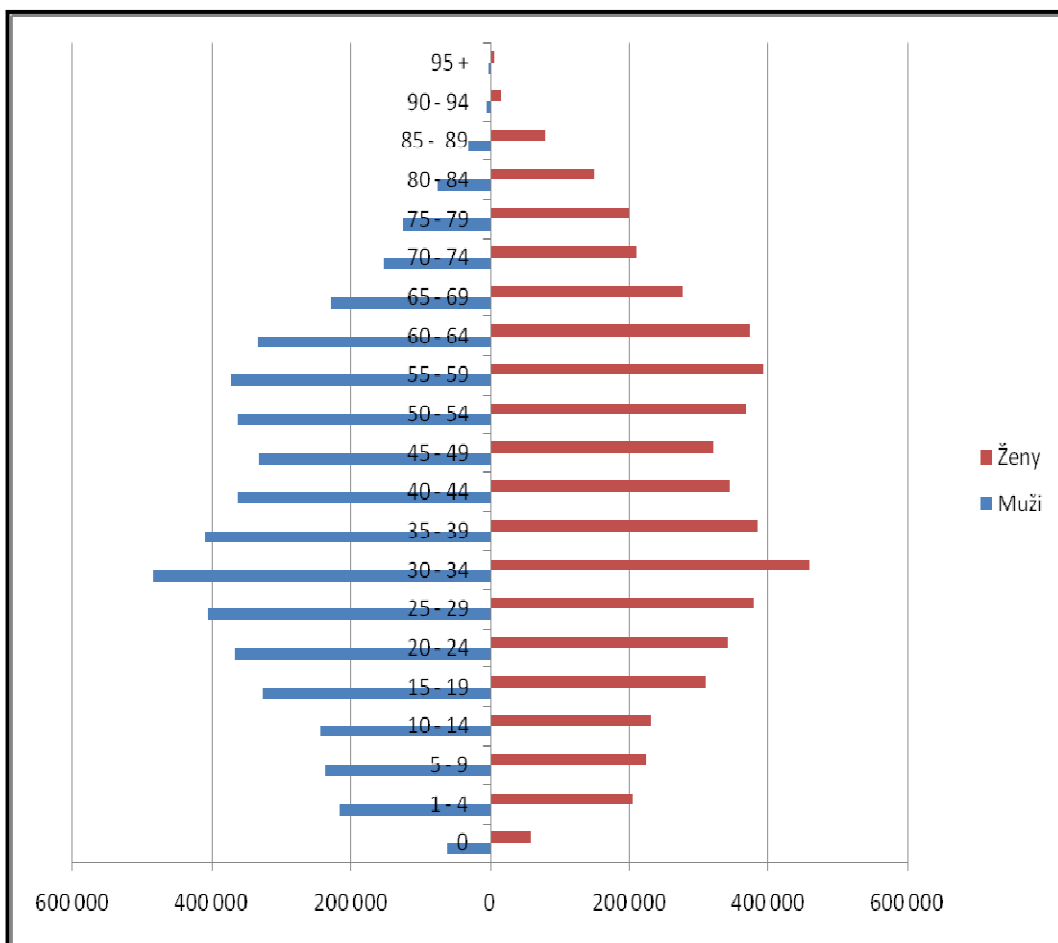
Stáří je přirozený biologický a psychologický proces lidského organismu. Stárnutí je všudypřítomná součást našeho života. Stárnutí populace je nejcharakterističtější rysem demografického vývoje České republiky a dalších zemí Evropy.²⁶ Přispívá k němu i zestárnutí populačně silných poválečných ročníků a dále také prodlužující se pravděpodobná doba dožití. Sociální rozvoj, lepší životní a pracovní podmínky, prosazování sociálních práv a velké pokroky v medicíně vedou k tomu, že méně lidí dnes umírá předčasně v dětství nebo během pracovního života. Více lidí prožívá delší a kvalitnější život a starší část populace je dnes významnější částí společnosti než kdy v minulosti.

Podle výsledků statistické bilance činil počet obyvatel České republiky k 31. prosinci 2008 celkem 10 467 542. Během roku 2008 se celkově populace rozrostla 86 412 obyvatel. I přes zvýšenou porodnost v roce 2008 pokračoval proces stárnutí české populace. Index stáří ke konci roku udával na 100 osob ve věku 0-14 let 105 osob starších 65 let. Průměrný věk obyvatele České republiky se zvýšil o 0,2 na 40,5 let celkem (38,9 let pro muže a 42,0 let pro ženy).²⁷ Obyvatelstvo České republiky je nejstarší v celé své dosavadní historii. Věkové složení obyvatel České republiky v roce 2008 je vyjádřeno grafem, který byl zpracován ze statistických údajů ČSÚ (Graf 1).

²⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Příprava na stárnutí*. [online]. [cit. 2009-11-12]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/2856>>.

²⁷ Český statistický úřad. *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2008*. [online]. [cit. 2009-11-12]. Dostupné z <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4007-09>>.

Graf 1: Věkové složení obyvatel České republiky v roce 2008

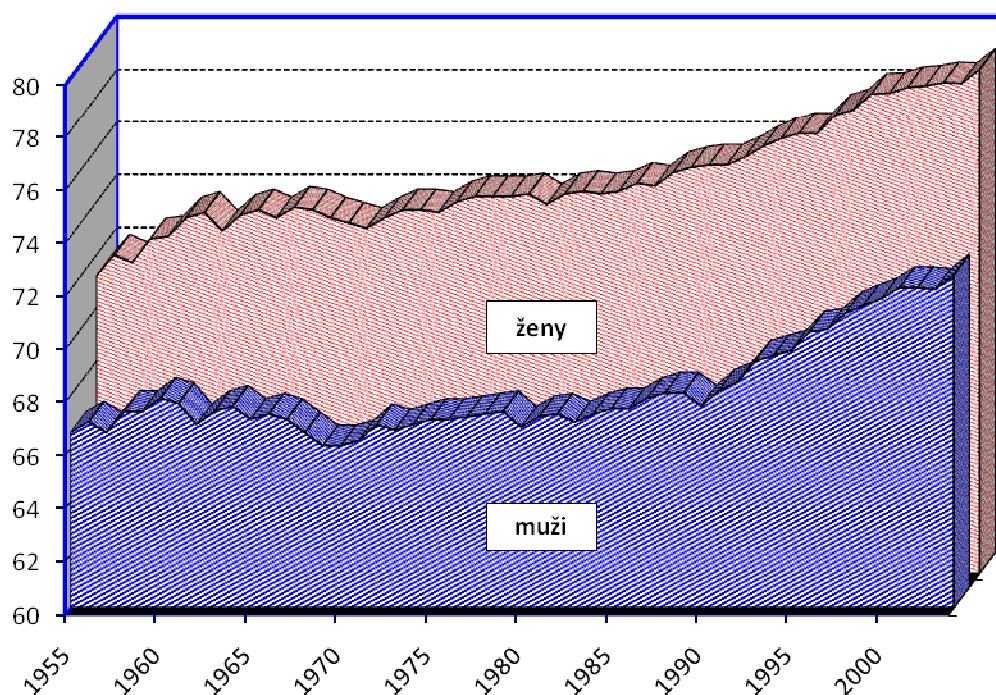

Zdroj: Zpracováno z údajů ČSÚ. (Stav k 31. 12. 2008)

Podle demografické prognózy zpracované ČSÚ bude v roce 2050 žít v České republice přibližně půl milionu občanů ve věku 85 a více let (ve srovnání s 124 937 v roce 2007) a téměř tři miliony osob starších 65 let (31,3 %). Naděje dožití při narození bude v roce 2050 činit 78,9 let pro muže a 84,5 pro ženy (oproti 73,7 let pro muže a 79,9 let pro ženy v roce 2007).²⁸ Vývoj střední délky života v 65 letech ukazuje Graf 2.

²⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Příprava na stárnutí*. [online]. [cit. 2009-11-12]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/2856>>.

Graf 2: Vývoj střední délky života

Zdroj: Zpracováno z údajů ČSÚ.

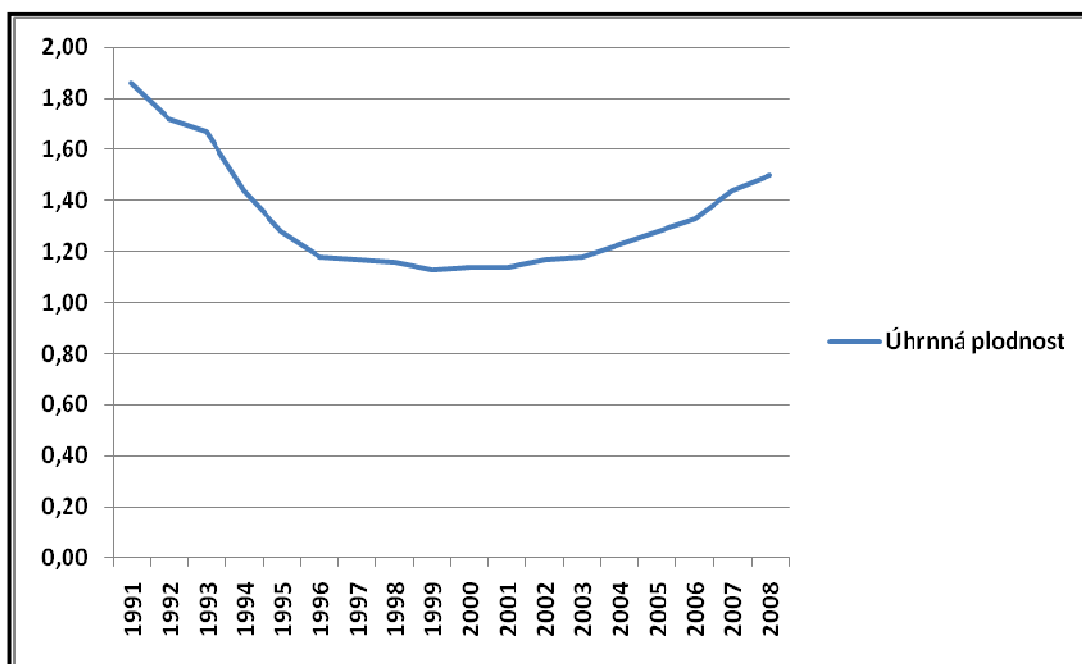
Podle jiné prognózy populačního vývoje České republiky na období 2003 - 2065 zpracované Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy bude naděje dožití při narození v roce 2050 dokonce činit pro muže 82 let a pro ženy 86,7 let.²⁹

Předpokládá se, že v období let 2000 až 2050 se v hospodářsky vyspělých zemích zvýší podíl lidí ve věku 80 a více let třikrát, avšak počet stoletých a starších 15,5 krát. Úhrnná plodnost v roce 2008 činí 1,5 živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním věku (Graf 3), tzn., že z dlouhodobého pohledu by se populace reprodukovala pouze ze 72 % a stále zůstávala na nízké úrovni.

²⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Demografický vývoj*. [online]. [cit. 2009-11-22]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/2237/srovnani-demografie.pdf>>.

Mezi demografickými ukazateli však existují významné regionální a místní rozdíly odrážející různé faktory.

Graf 3: Vývoj úhrnné plodnosti

Zdroj: MPSV a ČSÚ

Poznámka: Pro zachování stabilního počtu obyvatel v populaci je nutné, aby úhrnná plodnost byla nad hladinou 2,0.

3.4.2 Příjmy a výdaje na důchodové pojištění

Důchodové systémy značně ovlivňují ekonomiku každé země. Výplaty důchodů patří k největším položkám nejen českého rozpočtu. V České republice vyplácí dávky důchodového pojištění ČSSZ s výjimkou důchodů, které jsou v kompetenci ministerstev vnitra, obrany a spravedlnosti. Jedná se o starobní důchody, plné nebo částečné invalidní důchody, vdovské a vdovecké důchody a důchody sirotčí.

Do roku 2003 bylo na účtu důchodového pojištění evidováno pouze záporné saldo, které bylo součástí celkového schodku státního rozpočtu. V letech 2004 a dále došlo k samostatnému vyčíslení přebytků hospodaření systému důchodového pojištění a převedení na zvláštní účet důchodového pojištění. Dopady krize ovlivněný rok 2009 přinesl schodek ve výši více než 30 mld. Kč (Tabulka 4).

Tabulka 4: Příjmy důchodového pojištění a výdaje na důchody (v mld. Kč)

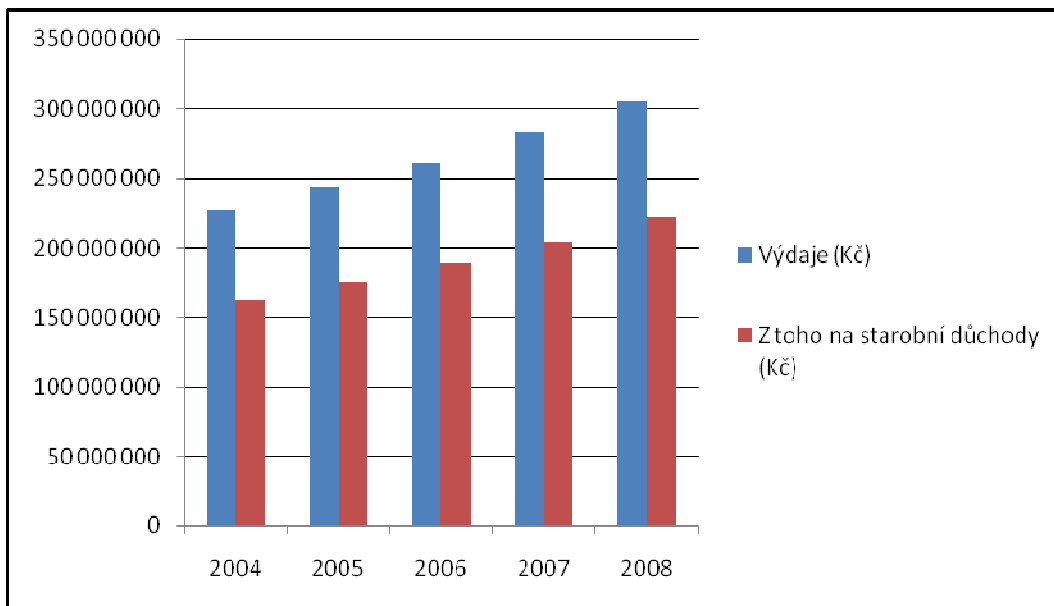
Rok	Příjmy	Výdaje na dávky	Příjmy - výdaje
2003	202,8	220,3	-17,6
2004	235,8	225,2	10,6
2005	250,1	241,2	8,9
2006	268,4	266,2	2,2
2007	295,9	282,6	13,3
2008	310,9	304,9	6
2009	301,1	331,6	-30,5

Zdroj: Státní závěrečné účty, ČSSZ a ČTK

Poznámky: Příjmy - včetně pokut, penále a dobrovolného připojištění. Výdaje - bez zálohy poskytnuté v roce předchozím a bez provozních výdajů. Do tabulky nad rámec v práci posuzovaných dat zařazen i údaj za rok 2009 (zdroj: ČTK).

Dávky důchodového pojištění dostávalo k 31. 12. 2008 celkem 2 754 011 důchodců, z toho 1 066 465 mužů a 1 687 546 žen.³⁰ Nejvyšší podíl na výdajích na důchodové pojištění mají výdaje na starobní důchody (Graf 4).

Graf 4: Výdaje na dávky důchodového pojištění

Zdroj: Zpracováno z údajů ČSSZ.

V souladu se zákonem o důchodovém pojištění může jeden důchodce pobírat více než jeden druh důchodu. Je možný souběh důchodu přímého (starobního, plného nebo částečného invalidního) a důchodu pozůstalostního (vdovského, vdoveckého nebo sirotčího). Počet vyplácených důchodů je pak vyšší než počet důchodců (Tabulka 5). Průměrná výše nově přiznaných důchodů je vyšší než průměrná výše důchodů vyplácených, protože tyto důchody jsou odvozeny z vyšších výdělků v důsledku růstu mezd a dynamické důchodové konstrukce (indexace vyměřovacích základů a pravidelné zvyšování redukční hranice omezující zápočet výdělků rozhodných pro výpočet důchodu). Průměrnou výši starobního důchodu vyjadřuje Graf 5.

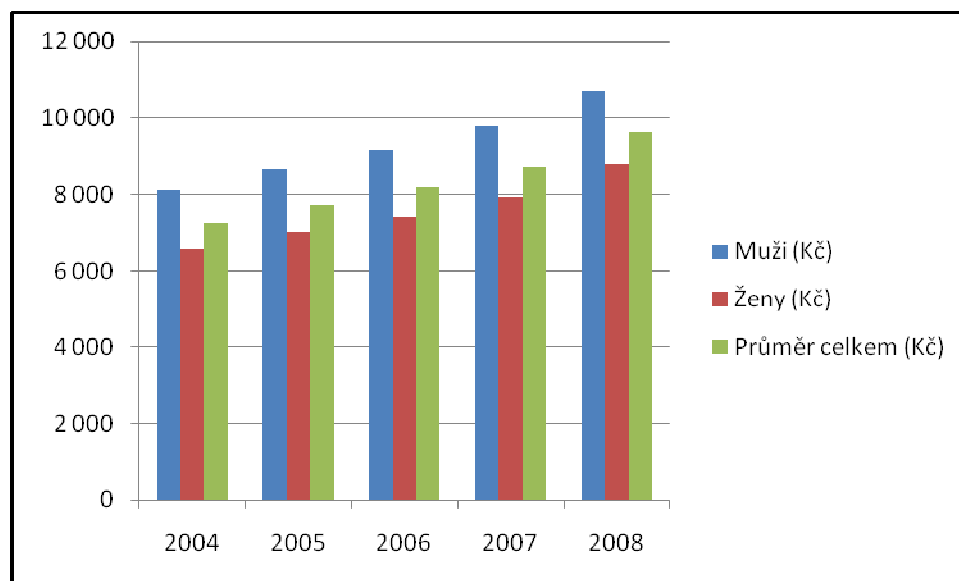
³⁰ Česká správa sociálního zabezpečení. *Výroční zpráva ČSSZ 2008*. 1. vyd. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2009. s. 29. ISBN 978-80-87039-17-5.

Tabulka 5: Počet důchodově pojištěných klientů, počet důchodců a důchodů

Rok	2004	2005	2006	2007	2008
Počet důchodově pojištěných klientů	4 841 549	4 786 415	4 846 240	4 877 954	4 978 920
Počet důchodců	2 625 685	2 645 100	2 683 784	2 719 161	2 754 011
z toho muži	995 686	1 007 516	1 027 504	1 045 146	1 066 465
ženy	1 629 999	1 637 584	1 656 280	1 674 015	1 687 546
Počet vyplácených důchodů	3 249 706	3 268 673	3 310 174	3 347 121	3 383 046
z toho starobní	1 944 915	1 961 870	1 995 350	2 028 865	2 066 005
plné a částečné invalidní	563 376	570 055	580 055	586 686	588 745
pozůstalostní	741 415	736 748	734 769	731 570	728 296

Zdroj: ČSSZ

Graf 5: Průměrná výše starobního důchodu

Zdroj: Zpracováno z údajů ČSSZ.

Vývoj reálné hodnoty důchodů zaostává za vývojem reálné hodnoty mezd (Tabulka 6). Takový vývoj je sice obvyklý i v důchodových systémech jiných států, ale v ČR je tato skutečnost pro životní úroveň důchodců významnější, neboť důchody jsou zde téměř výhradním zdrojem příjmů důchodců.

Tabulka 6: Relace průměrného vypláčeného starobního důchodu k průměrné mzdě

Rok	Průměrný důchod (Kč)	Průměrná mzda		Relace důchodu ke mzdě	
		hrubá (Kč)	čistá (Kč)	hrubé (%)	čisté (%)
1998	5 367	11 801	9 228	45,4	58,1
1999	5 724	12 797	10 033	44,7	57
2000	5 962	13 614	10 660	43,7	55,9
2001	6 352	14 793	11 583	42,9	54,8
2002	6 830	15 866	12 432	43	54,9
2003	7 071	16 917	13 212	41,7	53,5
2004	7 256	18 041	14 036	40,2	51,7
2005	7 728	18 992	14 377	40,7	53,8
2006	8 173	20 219	15 620	40,4	52,3
2007	8 736	21 694	17 115	40,3	51
2008	9 347	23 542	17 912	39,7	52,2

Zdroj: ČSÚ a MPSV

3.5 Důchodová reforma

Důchodové pojištění prošlo po roce 1989 různými změnami s cílem vytvořit moderní systém penzijního pojištění, jehož financování by se oddělilo od státního rozpočtu.³¹ Dalším cílem bylo zohlednit více výši výdělků, kterých pojištěnci dosahovali celý život a motivovat je k aktivní účasti na penzijním systému. Legislativními úpravami byl změněn způsob výpočtu důchodu, zavedena valorizace důchodů a postupné zvyšování věku odchodu do důchodu.

Reforma povinného důchodového systému byla započata přijetím nového zákona o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb., probíhala v návaznosti na reformu celého sociálního systému v důsledku aktuálních problémů.

V průběhu jejího nabývání účinnosti došlo k parametrickým změnám důchodového systému a k novelizaci tohoto zákona. Řada problémů nadále přetrvává a současný systém nedokáže čelit dopadům demografického vývoje. Jsou to především stále rostoucí výdaje na důchodový systém, prodlužující se střední délka života, růst podílu starších osob na celkové populaci a růst počtu důchodců při současném poklesu počtu ekonomicky aktivních obyvatel.

3.5.1 Reformní návrhy

Při hledání optimálního řešení měl napomoci dokument tzv. Bezděkovy skupiny z roku 2005, který provedl odbornou srovnávací analýzu reformních návrhů jednotlivých politických stran podle předem stanovených kritérií. Hlavní závěry výkonného týmu jsou shrnuty v Závěrečné zprávě, která je dostupná na internetu na www.reformaduchodu.cz. Klíčové body shrnují následující závěry:

- dnešní důchodový systém je dlouhodobě neudržitelný
- řešením není zvyšovat dále pojistné či daňovou zátěž

³¹ Sociální politika, s. 205.

- parametrickými opatřeními (zvyšování důchodového věku, zpomalení valorizace důchodů atd.) lze zajistit dlouhodobou finanční rovnováhu, ovšem na úkor ztráty jakékoliv zásluhovosti v důchodovém systému
- je vhodné diverzifikovat povinný důchodový systém, a to jak z hlediska financování (kombinace PAYG a spoření), tak i z hlediska charakteru (kombinace dávkově definovaného a příspěvkově definovaného pilíře).³²

Politické strany se inspirovaly ve svých návrzích také reformami v zahraničí, aby se vyvarovaly chyb druhých a naopak využily jejich úspěchy. Práce Bezděkovy komise byla považována za úspěšnou, výsledky byly vnímány pozitivně, použité metody a postupy nikdo nezpochybňoval, přesto důchodová reforma dosud nebyla schválena. Komise zanikla a v současné době není na dosah žádná reforma penzijního systému. Budou realizována jen některá opatření, tzv. parametrické změny, kterým předcházelo uzavření Koaliční dohody mezi ODS, ČSSD, KDU - ČSL a SZ po volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu v roce 2006. Záměrem vlády bylo provést důchodovou reformu ve třech etapách.

3.5.2 Etapy důchodové reformy

➤ 1. etapa – parametrické změny

První etapu důchodové reformy připravilo MPSV. Parlamentem schválený zákon č. 306/2008 Sb., který nabude účinnosti od 1. 1. 2010, se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony. Jde o tzv. **parametrické změny**. Tyto změny přicházejí především v návaznosti na nezbytnost zahájení první fáze důchodové reformy.

³² AEGON. *Rozhovor Vladimíra Bezděka pro časopis VŠE*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z < <http://www.aegon.cz/aktuality-detail.php?id=56&lang=cz>>.

Záměrem první etapy důchodové reformy je přispět k lepší finanční udržitelnosti základního důchodového pojištění a k odstranění některých mikroekonomických neefektivností a zajistit tak jeho lepší dlouhodobou stabilitu.³³ Provedené parametrické úpravy nejsou z dlouhodobého pohledu postačující a bude nutně provést i další změny.

Z odborných prognóz vyplývá, že v současnosti nastavená poměrně benevolentní pravidla pro přiznávání dávek důchodového pojištění přestanou být do budoucna pro důchodový systém únosná.³⁴ Bude proto zapotřebí přistoupit k úpravě podmínek nároku na dávky důchodového pojištění. Změny se dotknou základních parametrů výpočtu dávek, zejména potřebné doby pojištění a dosažení důchodového věku. Dosud získané nároky v oblasti důchodového pojištění zůstanou zachovány, účinky parametrických změn se začnou projevovat postupně, aby měla veřejnost možnost se novým podmínkám přizpůsobit. Dílčí omezení se dotknou až důchodových nároků vzniklých v budoucnu.

- **Starobní důchod**

Zásadním způsobem se mění podmínky nároku na přiznání starobního důchodu. V současné době nárok na dávku starobního důchodu vzniká, pokud pojištěnec získal dobu pojištění nejméně 25 let a dosáhl důchodového věku. Nová úprava počítá s tím, že se bude postupně **zvyšovat minimální doba pojištění na 35 let**, a to tím způsobem, že od roku 2010 se bude o 1 rok doba pojištění zvyšovat až do roku 2018 (Tabulka 7).

³³ i PRÁVNÍK. *Senát schválil novelu zákona o důchodovém pojištění*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z http://www.ipravnik.cz/cz/aktuality/ap_14/pd_3/art_5202/rbsearchsource_articles/txtexpresion_d%C4%9Bti/detail.aspx.

³⁴ LANG, R. – PELIKÁNOVÁ, H. – DORČÁKOVÁ, J. *Národní pojištění 10/2009. Nejdůležitější změny v oblasti důchodového pojištění účinné od 1. ledna 2010*. Odborný měsíčník ČSSZ. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra. ISSN 0323-2395.

Tabulka 7: Podmínky nároku na přiznání starobního důchodu

Dosažení určitého věku	Potřebná doba pojištění
před rokem 2010	25 let
v roce 2010	26 let
v roce 2011	27 let
v roce 2012	28 let
v roce 2013	29 let
v roce 2014	30 let
v roce 2015	31 let
v roce 2016	32 let
v roce 2017	33 let
v roce 2018	34 let
po roce 2018	35 let

Zdroj: ČSSZ

Pojištěnci, který ke dni dosažení důchodového věku nezískal potřebnou dobu pojištění, nemůže být k tomuto dni starobní důchod přiznán. Důchod bude přiznán až následně od pozdějšího data, ke kterému je již potřebná doba pojištění získána. Pojištěnec, který dosáhne důchodového věku po roce 2014, přičemž ke dni dosažení tohoto věku nezískal potřebnou dobu pojištění, tj. 31 až 35 let, má nárok na starobní důchod též, jestliže získal aspoň 30 let tzv. „čistě“ **doby pojištění**. Tím je myšlena doba výkonu výdělečné činnosti a nikoliv náhradní doby pojištění (studium, výchova dětí, nezaměstnanost, nemoc).

Poměrný starobní důchod

Podmínky nároku na tzv. poměrný starobní důchod se také zpřísnují. Podle dosud platné úpravy v případě, že není splněna podmínka 25 let pojištění, musí pojištěnec dosáhnout alespoň 15 let pojištění a věku 65 let. Nově dochází k postupnému navýšení potřebného věku i doby pojištění v závislosti na kalendářním roce dosažení potřebného věku. Potřebný věk již nebude pro všechny jednotný. Jeho výše se bude odvozovat od důchodového věku muže stejného data narození, ke kterému se vždy přičítá 5 let (Tabulka 8).

Tabulka 8: Podmínky nároku na přiznání poměrného starobního důchodu

Potřebný věk v roce	Potřebná doba pojištění
65 let před rokem 2010	15 let
důchodový věk muže stejného data narození + 5 let v roce 2010	16 let
důchodový věk muže stejného data narození + 5 let v roce 2011	17 let
důchodový věk muže stejného data narození + 5 let v roce 2012	18 let
důchodový věk muže stejného data narození + 5 let v roce 2013	19 let
důchodový věk muže stejného data narození + 5 let po roce 2013	20 let

Zdroj: ČSSZ

Věková hranice pro odchod do důchodu

Reforma posune věkovou hranicí pro odchod do důchodu u mužů a žen bez dětí nebo s jedním dítětem na 65 let; ženy s více dětmi budou pracovat do 62 až 64 let.

Důchodový věk

a) u skupiny pojištěnců narozených **před rokem 1936** k žádné změně nedochází.

Důchodový věk činí u mužů 60 let. Důchodový věk u žen činí podle počtu vychovaných dětí:

- 53 let, pokud vychovaly alespoň 5 dětí
- 54 let, pokud vychovaly alespoň 3 nebo 4 děti
- 55 let, pokud vychovaly alespoň 2 děti
- 56 let, pokud vychovaly alespoň 1 dítě
- 57 let, pokud nebylo vychováno žádné dítě

b) u pojištěnců narozených v období let **1936 až 1968**

Důchodový věk činí ve výše uvedeném období dřívější věkovou hranici zvýšenou o příslušný počet kalendářních měsíců. Jde o skupinu, u které se důchodový věk

postupně zvyšuje až na 65 let pro muže a pro ženy, které nevychovaly žádné dítě nebo vychovaly jedno dítě a dále na věk 62 až 64 let u ostatních žen podle počtu vychovaných dětí, tedy na důchodový věk stanovený pro pojištěnce narozené po roce 1968 (Příloha 3).

c) u pojištěnců narozených po roce 1968

Důchodový věk u mužů činí 65 let. Důchodový věk u žen činí:

- 62 let, pokud vychovaly alespoň 4 děti
- 63 let, pokud vychovaly alespoň 3 děti
- 64 let, pokud vychovaly alespoň 2 děti
- 65 let, pokud vychovaly 1 dítě nebo byly bezdětné.

Při stanovení důchodového věku žen narozených po roce 1968 se již nezohledňuje výchova více jak 4 dětí, ani se nezvýhodňuje žena, která vychovala 1 dítě, oproti ženě bezdětné.

Předčasný důchod

Možnost požádat o přiznání tzv. předčasného důchodu až 3 roky před dovršením důchodového věku zůstane zachována. Od roku 2010 dojde ke zvýšení redukce procentní výměry při předčasném odchodu do starobního důchodu, a to v případě, že chybějící doba do dosažení důchodového věku je delší než dva roky. Za každých započatých 90 kalendářních dnů se **sníží výpočtový základ o 0,9 % za období prvních 720 kalendářních dnů a o 1,5 % za období výpočtového základu od 721. kalendářního dne.**

Další změnou bude postupné prodlužování možnosti předčasného odchodu do důchodu ze tří na pět let. U osob jejichž důchodový věk činí 63 let a více bude možné odejít do tohoto důchodu již v 60 letech. U osob, jejichž důchodový věk činí 65 let - muži, bezdětné ženy a ženy s jedním dítětem může doba předčasnosti činit až pět roků.

- **Invalidní důchod**

Zněny se dotknou i invalidních důchodů. Dochází k novému vymezení invalidity a zavedení třístupňového invalidního důchodu místo dosavadního plného invalidního důchodu a částečného invalidního důchodu. Podle nové právní úpravy se již nebude rozlišovat invalidita částečná a invalidita plná, ale první, druhý a třetí stupeň invalidity. Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu nastane pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %, nejméně o 50 % a nejméně o 70 %. (Tabulka 9).

Tabulka 9: Stupeň invalidity

Pokles pracovní činnosti	Invalidita
nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %	I. stupně
nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %	II. stupně
nejméně o 70 %	III. stupně

Zdroj: ČSSZ

Další podmínkou nároku je získání potřebné doby pojištění alespoň 5 roků v období posledních deseti roků před vznikem invalidity. To platí pro pojištěnce staršího 28 let, u mladších pojištěnců je doba kratší podle věku v době vzniku plné invalidity. Nově platí, že u pojištěnce staršího 38 let se potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod považuje za splněnou též, byla-li tato doba pojištění získána v období posledních 20 let před vznikem invalidity, potřebná doba pojištění činí přitom 10 roků.

Invalidní důchod vyplácený ke dni dovršení 65 let věku ze zákona zaniká a mění se na starobní důchod. Nárok na starobní důchod nevylučuje, aby pojištěnec podal žádost o přiznání a provedení výpočtu řádného případně poměrného starobního důchodu.

- **Pozůstalostní důchod**

Pro nárok na vdovecký/vdovský důchod po uplynutí jednoho roku již nebude rozhodující dosažení věkové hranice u žen 55 let a u mužů 58 let. **Sjednotí se věk mužů a žen a měl by být o čtyři roky nižší, než činí skutečný důchodový věk mužů narozených ve stejném roce.**

Shrnutí dalších změn

Další změnou je **zrušení doby studia** získané v období po účinnosti zákona **jako náhradní doby pojištění** s výjimkou posuzování nároku na invalidní důchody. Náhradní dobou pojištění přestává být studium na střední, vyšší odborné škole nebo vysoké škole. Studenti mají od 1. 1. 2010 možnost být účastni důchodového pojištění dobrovolně. Nejnižší vyměřovací základ osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění pro rok 2010 činí 5 928 Kč a nejnižší měsíční pojistné na **dobrovolné důchodové pojištění 1 660 Kč**, tj. 28 % z částky odpovídající jedné čtvrtiny průměrné mzdy platné v roce 2010.

Nová právní úprava stanoví povinnost příjemci důchodu vypláceného v hotovosti prostřednictvím pošty **hradit náklady plátce důchodu ve výši 21 Kč** za každou splátku důchodu. Tato povinnost se nevztahuje na poživatele důchodu, jimž byl důchod přiznán před 1. 1. 2010 a od 31. 12. 2009 jim nepřetržitě trvá nárok na alespoň jeden důchod (např. vdovský a nově je přiznán po 31. 12. 2009 důchod starobní).

Proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení ve věcech důchodového pojištění lze jako řádný opravný prostředek podat písemné **námítky** do 30 dnů ode dne jeho oznámení účastníku řízení.

U poživatelů starobního důchodu, kteří nadále pracují v pracovně právním vztahu, již **není rozhodující, zda pracují na dobu určitou či neurčitou.**

➤ II. etapa

V rámci druhé etapy důchodové reformy byl vytvořen účet rezervy pro důchodovou reformu. Druhá etapa má změnit penzijní připojištění na důchodové fondy, které by klientům nabízely větší možnosti výběru způsobu spoření, nezaručily by jim však již minimální roční zhodnocení vkladů. Pojištěný by tak měl větší šanci na zhodnocení peněz, současně by však nesl i větší riziko. Stát by nadále účastníky podporoval státním příspěvkem a daňovými výhodami. Návrh zákona by měl motivovat pracovníky k vyšším příspěvkům ke spoření na důchod a zvýšit participaci také u zaměstnavatelů. Její koncepci vláda schválila v říjnu 2008.

➤ III. etapa

Celou reformu má završit etapa třetí, která bude řešit diverzifikaci zdrojů pro příjmy ve stáří, jejíž návrh schválila porada ekonomických ministrů. V případě jejího zavedení by si lidé mohli část peněz vkládaných do povinného pojištění vyvést do soukromých fondů. Součástí třetí etapy tak měl být takzvaný opt-out, tedy možnost odvádět část důchodového pojištění na soukromý účet. Pojištěncům by měla být dána možnost volby, zda jejich důchod bude plynout pouze ze základního důchodového pojištění, nebo částečně i ze spořicího soukromého pilíře důchodového systému. Tato varianta měla být zcela dobrovolná.³⁵

Vláda v únoru 2008 uložila ministerstvu připravit a předložit návrh detailního věcného řešení. Práce na tomto projektu stále pokračovaly a očekávala se velká politická i odborná diskuze. Projekt předčasně zbrzdil pád Topolánkovy vlády 24. března 2009.

³⁵ ČESKÉ NOVINY. *Důchodová reforma nebude do předčasných voleb dokončena*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z < <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/duchodova-reforma-nebude-do-predcasnych-voleb-dokoncena/392670>>.

3.6 Doplnkové zdroje příjmů

➤ Penzijní připojištění

V České republice je penzijní připojištění nabízeno prostřednictvím penzijních fondů, jejichž činnost je upravena zákonem č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením. Jedná se o systém, který lze v souladu s běžnou světovou praxí označovat jako třetí pilíř důchodového zabezpečení.³⁶ Tato státem daňově zvýhodňovaná a příspěvkem podporovaná forma spoření umožňuje jeho účastníkům zajistit si dobrovolně další prostředky na stáří. Z penzijního připojištění se poskytuje jako základní dávka penze. Výše penze závisí na objemu peněžních prostředků účastníka. Penze poskytované z penzijního připojištění mají rozdílný charakter než důchody vyplácené z veřejnoprávní soustavy důchodového pojištění. Úloha penzijního připojištění bude hrát stále významnější úlohu.

➤ Životní pojištění

Daňově zvýhodněné životní pojištění je jednou z dalších možností, jak zabezpečit sebe a své blízké pro případ neočekávaných událostí a zároveň si naspořit prostředky například pro svoje zajištění ve stáří.

³⁶ Sociální politika, s. 225.

3.7 Systém důchodového pojištění ve vybraných zemích EU

Ve všech evropských zemích je důchodové politice státu věnována značná pozornost a je předmětem mnoha diskusí. Evropa stárne a ve většině zemí postupně dochází ke zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod.

3.7.1 Důchodový věk

Důchodový věk je v jednotlivých zemích Evropské unie rozdílný (Příloha 4). Nejčastější věk odchodu do důchodu je 65 let pro muže i ženy. Vyšší důchodový věk než v 65 letech je např. na Islandu, v Norsku, Dánsku. Nejnížší důchodový věk je v Lotyšsku, Maďarsku a na Slovensku (62 let pro muže). V některých zemích je uvedený důchodový věk stanoven zákonem, ale stejně tak jako v České republice dochází k postupnému zvyšování. Nejvyšší důchodový věk je ve Velké Británii (68 let).³⁷ Současný důchodový věk je zde 60 let pro ženy a 65 let pro muže. Postupně se zvyšuje tak, aby v roce 2024 činil 66 let (pro muže i ženy), v roce 2034 bude 67 let a v roce 2044 bude 68 let. V 68 letech půjdou do penze ve Velké Británii dnešní třicátníci.

V některých členských zemích Evropské unie, stejně tak jako v České republice, je zaveden pouze průběžný systém, který je založen na tom, že všichni aktivní občané a jejich zaměstnavatelé ze své hrubé mzdy odvádějí určitý povinný odvod formou sociálního pojištění. Z těchto vybraných prostředků jsou vypláceny penze současným důchodcům.

Z důvodu prodlužující se střední délky života a nízké porodnosti v posledních letech prudce rostou výdaje na výplatu důchodů, což velmi zatěžuje státní pokladny všech zemí. Celosvětovým trendem je zvyšování důchodového věku a snižování státní penze. Penzijní systém je vzhledem ke stárnutí populace těžko udržitelný, státní penze nebude moci penzistům zaručit v budoucnu takovou

³⁷ s FINANCE. *OECD - do důchodu později a s nižší penzí*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z <<http://www.sfinance.cz/zpravy/finance/233455-oecd-do-duchodu-pozdeji-a-s-nizsi-penzi/>>.

životní úroveň, na kterou jsou zvyklí., proto v mnoha zemích již proběhla důchodová reforma a jsou podporovány vlastní dobrovolná spoření občanů.

3.7.2 Penzijní reforma na Slovensku

Penzijní reforma na Slovensku se uskutečnila již v roce 2004 a od ledna roku 2005 se používá třípilířový systém:³⁸

➤ I. pilíř (průběžný)

Do tohoto pilíře jsou zapojeni všichni občané a jejich zaměstnavatelé, kteří povinně platí odvody Sociální pojišťovně z každé mzdy, pokud je tak občan pouze účastníkem I. pilíře, platí povinné odvody ve výši 7 % z hrubé mzdy a jeho zaměstnavatel ve výši 21,75 %, tj. celkem 28,75 %. Z této částky 18 % na starobní důchody, 6 % na invalidní důchody a 4,75 % do rezervního fondu solidarity. Vybrané peníze z prvního pilíře použije Sociální pojišťovna na výplatu současných důchodů.

➤ II. pilíř (spořicí)

Část vybraných finančních prostředků putuje na účet občanem vybrané společnosti, která vybrané finanční prostředky dále zhodnocuje investováním na kapitálovém trhu. Při zapojení do druhého pilíře tak jde 9 % na konto Sociální pojišťovny a 9 % na účet vybrané společnosti. Výsledný důchod je potom kombinací z obou forem důchodového zabezpečení. Výše penze z tohoto pilíře závisí především na výši vložených peněz do společnosti.

➤ III. pilíř (dobrovolný)

Jedná se o dobrovolné spoření, např. formou penzijního připojištění s daňovým zvýhodněním zaplacených částek během roku, které může plátce uplatnit v daňovém přiznání.

³⁸ GOLA, P. *Národní pojištění 10/2009. Penzijní reforma na Slovensku*. Odborný měsíčník ČSSZ. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra. s. 15. ISSN 0323-2395.

Nárok na starobní důchod má pojištěnec, který získal nejméně 15 let důchodového pojištění a dovršil důchodový věk.

3.7.3 Důchodové systémy v dalších zemích

Podobným způsobem jako na Slovensku je důchodový systém nastaven např. v Maďarsku, Polsku a ve Francii. V jednotlivých zemích se liší výše příjmů v penzi ze spořicího účtu. Ve Finsku je zaveden pouze spořicí pilíř.

Jinou cestou se vydala např. Velká Británie, ale také Irsko a Dánsko, kde jsou zavedena pouze základní penzijní schémata a výše státních náhrad z průběžného systému nedosahuje ani 40 %. Sociální pojištění v těchto zemích je výrazně nižší než v ostatních zemích EU. Občané mají každý měsíc vyšší čistou mzdu a je jen na jejich uvážení, jakým způsobem (investováním do akcií nebo obligací, penzijním připojištěním, životním pojištěním nebo kombinací možností) a na jakou částku se finančně zajistí na stáří.³⁹ Hlavní odpovědnost tak přebírají sami občané, kteří se spoléhají na soukromé spoření a příjem z vlastního spoření v penzijním věku činí vyšší částku než státní penze.

Vstupem České republiky do Evropské unie 1. 5. 2004 se začaly na Českou republiku vztahovat principy koordinace platné v Evropské unii. Znamená to, že se nadále aplikují české právní předpisy a koordinační nařízení. Nařízení zlepšují podmínky pro migraci a zabezpečují právní ochranu osob migrujících mezi státy EU a vztahují se na starobní důchody, invalidní důchody a pozůstalostní důchody. V případě dob zaměstnání v členském státě EU se při splnění stanovených podmínek uplatňuje princip sčítání dob pojištění. Nárok na důchod a jeho výše se u osob pojištěných na území ČR, které nezískaly doby pojištění v jiném členském státě EU, posuzuje pouze podle českých právních předpisů. V případě dob zaměstnání v členském státě EU se při splnění stanovených podmínek uplatňuje princip sčítání dob pojištění.

³⁹ *Národní pojištění 10/2009. Občané se spoléhají na soukromé spoření.* Odborný měsíčník ČSSZ. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra. s. 17. ISSN 0323-2395.

3.8 Shrnutí výsledků

➤ **Předpoklad č. 1 se potvrdil**, podle prognózy populačního vývoje je jednoznačné, že se bude i nadále zvyšovat počet osob v důchodovém věku, které budou stále více zatěžovat systém důchodového pojištění v České republice (Kapitola 3.4.1 Demografie).

➤ **Předpoklad č. 2 je platný**, negativně měnící se demografická struktura ovlivněná zejména nízkou plodností a prodlužující se střední délkou života způsobí, že výdaje na důchody budou do budoucna výrazně převyšovat příjmy důchodového pojištění (Graf 2: Vývoj střední délky života, Graf 3: Vývoj úhrnné plodnosti). Očekávanou realitu podtrhuje i ekonomickou krizí ovlivněný deficit na důchodovém účtu přes 30 mld. Kč na konci roku 2009 (Tabulka 4: Příjmy důchodového pojištění a výdaje na důchody).

➤ **Předpoklad č. 3 se naplnil**, dlouhodobě se snižující relace průměrného důchodu k průměrné mzdě je důkazem, že nelze ponechat odpovědnost za životní úroveň budoucích důchodců pouze na státním pilíři důchodového systému (Tabulka 6: Relace průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě).

Cíl práce byl naplněn, zjištěný stav potvrzuje nutnost důchodové reformy.

4 Závěr

Pomineme-li různé životní nástrahy a překážky, týká se odchod do důchodu každého z nás, nejen dnešních padesátníků, ale i generace mladšího věku. Jsou to právě mladší ročníky, které budou s touto epochou lidského života poměrně tvrdě konfrontovány, pokud v dohledné době nedojde k zásadní reformě parametrů našeho státního důchodového pilíře, resp. k podpoře a dotvoření dalších pilířů celého důchodového systému v ČR. Současný způsob financování důchodů, kdy je důchodové pojištění hrazeno lidmi v produktivním věku a slouží k financování penze současných důchodců, představuje jeden z hlavních problémů důchodového systému.

V důsledku nízké porodnosti, zlepšující se zdravotní péče, zdravější výživy a životního stylu obyvatel, dochází k prodlužování průměrné délky života. Stárnutí populace způsobuje zvyšující se nerovnováhu mezi počtem lidí v aktivní části života a počtem důchodců. Už jen z těchto dat je jednoznačné, že současný systém základního důchodového pojištění, který úzce souvisí i se zažitým sociálním státem, je v důsledku očekávaného demografického vývoje dlouhodobě finančně neudržitelný. Krize též potvrdila, že důchodový systém je relativně stabilní pouze v době, kdy ekonomika roste, pokud nikoliv, důchodový účet státu vykazuje výrazně rostoucí ztrátu, i s tímto faktorem je nutné počítat.

Nepříliš povzbudivá prognóza některých odborníků říká, že důchody dnešních třicátníků a čtyřicátníků nebudou stačit na udržení stejné životní úrovně, jakou mají současní důchodci. U nich již dnes platí, že pokud se nechtějí smířit s důchodem na úrovni životního minima, musí si již v této době spořit na svůj budoucí důchod sami.

Přestože je demografický vývoj jedním z hlavních důvodů nutnosti reformy důchodového systému, velký problém v současné době představuje i neschopnost politiků přizpůsobit se nově vznikající demografické realitě a v krátkodobém pohledu i snaha některých politických stran a jejich představitelů o určitý populismus v souvislosti s blížícími se volbami a zajištěním si voličské přízně.

Situaci dále zhoršuje i neochota podnikatelské sféry a občanů změnit svoje postoje a návyky především v oblasti chování na trhu práce. Systém proto též ovlivňuje i rostoucí počet žadatelů o předčasný důchod, který je ovlivněn nedostatečnou možností uplatnění starších ročníků na trhu práce.

5 Návrh opatření

Pro zaručení funkčnosti důchodového sociálního systému je a musí být cílem do budoucna stávající systémy upravit tak, aby se zvýšila motivace jednotlivců převzít odpovědnost za vlastní životní úroveň v době důchodového věku nebo v jiných složitějších životních situacích. Naše budoucí důchodové příjmy budou představovat stále nižší část našich současných příjmů v aktivní části života, je proto nezbytné si pro zachování životní úrovně zajistit dostatečné vlastní doplňkové zdroje příjmu. Je na každém z nás, zda využijeme této možnosti, jak si svůj důchod „vylepšit“ a tím významně přispět k udržení přiměřené životní úrovně i ve stáří.

Úloha penzijního připojištění se státním příspěvkem, připravovaného penzijního pojištění na bázi investování prostřednictvím důchodových společností, ale i důchodových forem životního pojištění či dalších možností zdrojů budoucích příjmů musí hrát stále významnější úlohu. Nezbytnou součástí reformy musí být intenzivní motivace k vyšším příspěvkům účastníků, k masivnější účasti a participaci zaměstnavatelů a v podpoře čerpání doživotních penzí z penzijního připojištění před dnes účastníky upřednostňovaným jednorázovým vyrovnáním.

Každá koncepční změna důchodového systému se bude více či méně dotýkat celé populace a lze očekávat, že částí veřejnosti bude vnímána jako změna nežádoucí. Z tohoto pohledu velmi důležitou roli musí sehrát pravdivá informační kampaň, která osloví co nejširší veřejnost a bude dostupná všem věkovým skupinám prostřednictvím dostupných mediálních prostředků. Přestože velká část občanů již pochopila, že je nevyhnutelné, aby se každý na penzi připojistil individuálně a pravidelně si odkládal určité procento ze mzdy na svoje budoucí příjmy, nelze další vývoj nechat na pouhé dobrovolnosti.

Přestože se o hrozící krizi důchodového systému velmi intenzivně hovoří, stále se čeká na zásadní reformu, která by alespoň částečně odvrátila reálnou hrozbu zhroucení se důchodového systému v České republice. Základním předpokladem úspěchu důchodové reformy je dlouhodobé strategické rozhodnutí, které musí být učiněno politicky. Neustálým oddalováním reformy se problém dále zvětšuje. Velká očekávání lze proto též vztahovat k nadcházejícím volbám, jen silná nově ustavená politická vláda opírající se o většinu v obou komorách parlamentu bude schopna reformní kroky realizovat. Důchodové reformy jsou klíčovým tématem pro všechny vlády, hospodářská krize ještě zvyšuje nutnost těchto změn. Pokud stát nebude chtít kvůli obrovským schodkům zkrachovat, bude muset dál oddalovat důchodový věk, zvednout daně nebo snížit budoucí důchody, a to si jistě nikdo z nás nepřeje.

Ideální důchodový systém neexistuje. Dle mého názoru je jedním z mála možných a realizovatelných řešení kombinace státem garantovaného systému s povinným a dobrovolným komerčním pojištěním, které bude tvořit nezbytný doprovodný příjem v důchodu ke státní penzi. Přestože zabezpečení odpovídající životní úrovně i ve stáří je odpovědností především každého z nás, je povinností státu vytvořit pravidla a podmínky fungování tohoto systému. Stimulem k těmto krokům musí být účelově pojatá daňová zvýhodnění, státní příspěvek odvíjející se až od určité výše vlastního příspěvku účastníka a dostatečně daňově motivovaná účast zaměstnavatelů.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

BREJCHA, A. – ŠANTRŮČEK, V. *Právo důchodového pojištění*. Praha: Linde Praha a.s., 1998. 427 s. ISBN 80-7201-124-32.

GREGOROVÁ, Z. – GALVAS, M. *Sociální zabezpečení*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2005. 280 s. ISBN 80-7239-176-3.

Česká správa sociálního zabezpečení. Výroční zpráva ČSSZ 2008. 1. vyd. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2009. 52 s. ISBN 978-80-87039-17-5.

GOLA, P. Národní pojištění 10/2009. *Penzijní reforma na Slovensku*. Odborný měsíčník ČSSZ. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra. ISSN 0323-2395.

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007. 503 s. ISBN 978-80-247-7357-276-1.

LANG, R. – PELIKÁNOVÁ, H. – DORČÁKOVÁ, J. Národní pojištění 10/2009. *Nejdůležitější změny v oblasti důchodového pojištění účinné od 1. ledna 2010*. Odborný měsíčník ČSSZ. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra. ISSN 0323-2395.

MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.

POTŮČEK, M. – RADÍČOVÁ, I. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 153 s. 329. ISBN 80-7184-622-8.

PŘIB, J. – VOŘÍŠEK, V. *Důchodové předpisy s komentářem*. 5. vyd. Jihlava: Anag, 2007. 479 s. ISBN 978-80-7263-371-1.

PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 10. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 128 s. ISBN 978-80-247-2805-6.

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ 2009. 1. vyd. Praha: ČSSZ, 2009. 36 s. ISBN 978-80-87039-13-7.

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ 2010. 1. vyd. Praha: ČSSZ, 2010. 40 s. ISBN 978-80-87039-19-9.

TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7400-032-4.

ZÁKON č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění.

ZÁKON č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

About social security [Online]. ISSA, 2008. [Retrieved 25th December 2009]. Available from: <<http://www.issa.int/aiss/Topics/About-social-security>>.

AEGON. *Rozhovor Vladimíra Bezděka pro časopis VŠE*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z <<http://www.aegon.cz/aktuality-detail.php?id=56&lang=cz>>.

Česká správa sociálního zabezpečení. *Důchodové pojištění*. [online]. [cit. 2009-09-17]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/>>.

Česká správa sociálního zabezpečení. *Výše a platba pojistného*. [online]. [cit. 2009-09-17]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/vyse-a-platba-pojistneho/>>.

Česká správa sociálního zabezpečení. *Změny v důchodovém pojištění od 1. 1. 2009*. [online]. [cit. 2009-09-17]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/zmeny-v-duchodovem-pojisteni-od-1-1-2009.htm>>.

Česká správa sociálního zabezpečení. *80 let sociálního pojištění*. [online]. [cit. 2009-07-17]. Dostupné z <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/5572A3BE-22CD-46D3-A31F-2BA0076C1C63/0/publikace_80letSP.pdf>.

ČESKÉ NOVINY. *Důchodová reforma nebude do předčasných voleb dokončena*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/duchodova-reforma-nebude-do-predcasnych-voleb-dokoncena/392670>>.

Český statistický úřad. *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2008*. [online]. [cit. 2009-11-12]. Dostupné z <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4007-09>>.

i PRÁVNÍK. Senát schválil novelu zákona o důchodovém pojištění. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z <http://www.ipravnik.cz/cz/aktuality/ap_14/pd_3/art_5202/rbsearchsource_article_s/txtexpresion_d%C4%9Bti/detail.aspx>.

MATTHEWS, A. J. – BERMAN, MATTHEWS, D. *Social Security, Medicare & Government Pensions*. Nolo, 2009. p. 11. ISBN 978-1-4133-0924-9. [Online]. Google, 2009. [Retrieved 25th February 2010]. Available from: <http://books.google.cz/books?id=mYkOXp75JyQC&printsec=frontcover&dq=social&source=gbv_book_other_versions_r&cad=2#v=onepage&q=&f=false>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Demografický vývoj*. [online]. [cit. 2009-11-22]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/2237/srovnani-demografie.pdf>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Důchodové pojištění*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Odbor sociálního pojištění. *Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2008*. [online]. [cit. 2009-09-07]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5886/zprava_2008_cz.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Příprava na stárnutí*. [online]. [cit. 2009-11-12]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/2856>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Systém sociálního zabezpečení v České republice*. [online]. [cit. 2009-09-07]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7175/ssz_cr_cz.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Valorizace důchodů od 1. ledna 2009*. [online]. [cit. 2009-10-17]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/5716>>.

s FINANCE. *OECD – do důchodu později a s nižší penzí*. [online]. [cit. 2009-10-30]. Dostupné z <<http://www.sfinance.cz/zpravy/finance/233455-oecd-do-duchodu-pozdeji-a-s-nizsi-penzi/>>.

ŠTĚPÁNEK, M. *Zamyšlení nad mezinárodní komparací důchodových systémů*. [online]. [cit. 2009-07-17]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/casopis-narodni-pojisteni-c-10-2008-clanek-1.htm>>.

7 Seznam zkratk

atd.	a tak dále
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociální demokracie
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
DB	Defined Benefit (definován dávkově - systém)
DC	Defined Contribution (definován příspěvkově - systém)
EU	Evropská unie
Kč	korun českých
KDU - ČSL	Křesťanská demokratická unie - Česká strana lidová
mld.	miliard
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
ODS	Občanská demokratická strana
opt-out	opting out (dobrovolné vyvázání)
OVZ	osobní vyměřovací základ
PAYG	pay as you go (průběžný systém financování)
Sb.	sbírky (zákona)
SZ	Strana zelených
tj.	to je
tzv.	tak zvaný
ZDP	Zákon o důchodovém pojištění
z. a n.	zákon a nařízení

8 Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1:	Přiznání invalidity	28
Tabulka 2:	Potřebná doba pojištění	29
Tabulka 3:	Redukční hranice v roce 2009	35
Tabulka 4:	Příjmy důchodového pojištění a výdaje na důchody	43
Tabulka 5:	Počet důchodově pojištěných klientů, počet důchodců a důchodů	45
Tabulka 6:	Relace průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě	46
Tabulka 7:	Podmínky nároku na přiznání starobního důchodu	50
Tabulka 8:	Podmínky nároku na přiznání poměrného starobního důchodu	51
Tabulka 9:	Stupeň invalidity	53
Graf 1:	Věkové složení obyvatel České republiky v roce 2008	40
Graf 2:	Vývoj střední délky života	41
Graf 3:	Vývoj úhrnné plodnosti	42
Graf 4:	Výdaje na dávky důchodového pojištění	44
Graf 5:	Průměrná výše starobního důchodu	45

9 Seznam příloh

Příloha 1:	Důchodový věk	28
Příloha 2:	Doklady potřebné k sepsání žádosti	35
Příloha 3:	Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968	52
Příloha 4:	Důchodový věk v EU	57

10 Přílohy

Příloha 1: Důchodový věk (roky + měsíce)

Rok narození	Důchodový věk činí					
	u mužů	u žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3-4	5 a více
před r. 1936	60r	57r	56r	55r	54r	53r
1936	60r + 2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r + 4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r + 6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r + 8m	57r + 4m	56r	55r	54r	53r
1940	64r + 10m	57r + 8m	56r + 4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r + 8m	55r + 4m	54r	53r
1942	61r + 2m	58r + 4m	57r	55r + 8m	54r + 4m	53r
1943	61r + 4m	58r + 8m	57r + 4m	56r	54r + 8m	53r + 4m
1944	61r + 6m	59r	57r + 8m	56r + 4m	55r	53r + 8m
1945	61r + 8m	59r + 4m	58r	56r + 8m	55r + 4m	54r
1946	61r + 10m	59r + 8m	58r + 4m	57r	55r + 8m	54r + 4m
1947	62r	60r	58 + 8m	57r + 4m	56r	54r + 8m
1948	62r + 2m	60r + 4m	59r	57r + 8m	56r + 4m	55r
1949	62r + 4m	60r + 8m	59r + 4m	58r	56r + 8m	55r + 4m
1950	62r + 6m	61r	59r + 8m	58r + 4m	57r	55r + 8m
1951	62r + 8m	61r + 4m	60r	58r + 8m	57r + 4m	56r
1952	62r + 10m	61r + 8m	60r + 4m	59r	57r + 8m	56r + 4m
1953	63r	62r	60r + 8m	59r + 4m	58r	56r + 8m
1954	63r	62r+4m	61r	59r + 8m	58r+ 4m	57r
1955	63r	62r+8m	61r+4m	60r	58r+ 8m	57r+4m
1956	63r	63r	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r	63r	62r	61r	59r+8m	58r+4m
1959	63r	63r	62r	61r	60r	58r+8m
po r. 1959	63r	63r	62r	61r	60r	59r

Zdroj: ČSSZ

Příloha 2: Doklady potřebné k sepsání žádosti

➤ o starobní a invalidní důchod

- Občanský průkaz (u cizinců pas či povolení k pobytu).
- Doklady o studiu, popřípadě učení (i nedokončeném).
- Doklady prokazující doby zaměstnání, případně doby vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání.
- Muži předkládají doklady o výkonu vojenské služby.
- Ženy předkládají doklady prokazující výchovu dětí pro snížení věkové hranice nebo pro zhodnocení doby péče o dítě (rodné listy dětí i osvojených nebo dětí, které převzaly do péče nahrazující péči rodičů).
- Informativní osobní list důchodového pojištění (o zaslání IOLDP mohou občané sami písemně požádat Českou správu sociálního zabezpečení).
- V případě, že občan požaduje výplatu důchodu poukazovat na účet u peněžního ústavu, je nutno k žádosti přiložit vyplněný a bankou potvrzený tiskopis „Žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet“ (na vlastní účet nebo na účet manžela/ky).
- Vykonával-li občan zaměstnání v cizině, předkládá o tomto svém zaměstnání doklady, (název a adresu cizozemského nositele pojištění a cizozemské číslo pojištění).

K žádosti je rovněž nutno předložit evidenční list důchodového pojištění z posledního zaměstnání. Tento evidenční list předkládá zaměstnavatel na vyžádání OSSZ.

➤ **o pozůstalostní dávku (vdovský, vdovecký a sirotčí důchod)**

- Občanský průkaz (u cizinců pas či povolení k pobytu).
- Úmrtní list zesnulého.
- Oddací list (při žádosti o vdovský/vdovecký důchod).
- Rodné listy dětí (při žádosti o sirotčí důchod).

Pokud osoba, po které se žádá o pozůstalostní dávku, dosud nepobírala vlastní důchod, předkládá pozůstalá osoba ještě veškeré doklady týkajícího zesnulé/ho, které se předkládají k žádosti o starobní, popřípadě invalidní důchod.

Příloha 3: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968

Rok narození	Důchodový věk činí						
	u mužů	u žen s počtem vychovaných dětí					
		0	1	2	3	4	5 a více
1936	60r + 2m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1937	60r + 4m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1938	60r + 6m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1939	60r + 8m	57r + 4m	56r	55r	54r	54r	53r
1940	64r + 10m	57r + 8m	56r + 4m	55r	54r	54r	53r
1941	61r	58r	56r + 8m	55r + 4m	54r	54r	53r
1942	61r + 2m	58r + 4m	57r	55r + 8m	54r + 4m	54r + 4m	53r
1943	61r + 4m	58r + 8m	57r + 4m	56r	54r + 8m	54r + 8m	53r + 4m
1944	61r + 6m	59r	57r + 8m	56r + 4m	55r	55r	53r + 8m
1945	61r + 8m	59r + 4m	58r	56r + 8m	55r + 4m	55r + 4m	54r
1946	61r + 10m	59r + 8m	58r + 4m	57r	55r + 8m	55r + 8m	54r + 4m
1947	62r	60r	58 + 8m	57r + 4m	56r	56r	54r + 8m
1948	62r + 2m	60r + 4m	59r	57r + 8m	56r + 4m	56r + 4m	55r
1949	62r + 4m	60r + 8m	59r + 4m	58r	56r + 8m	56r + 8m	55r + 4m
1950	62r + 6m	61r	59r + 8m	58r + 4m	57r	57r	55r + 8m
1951	62r + 8m	61r + 4m	60r	58r + 8m	57r + 4m	57r + 4m	56r
1952	62r + 10m	61r + 8m	60r + 4m	59r	57r + 8m	57r + 8m	56r + 4m
1953	63r	62r	60r + 8m	59r + 4m	58r	58r	56r + 8m
1954	63r + 2m	62r + 4m	61r	59r + 8m	58r + 4m	58r + 4m	57r
1955	63r + 4m	62r + 8m	61r + 4m	60r	58r + 8m	58r + 8m	57r + 4m
1956	63r + 6m	63r	61r + 8m	60r + 4m	59r	59r	57r + 8m
1957	61r + 8m	63r + 4m	62r	60r + 8m	59r + 4m	59r + 4m	58r
1958	63r + 10m	63r + 8m	62r + 4m	61r	59r + 8m	59r + 8m	58r + 4m
1959	64r	64r	62r + 8m	61r + 4m	60r	60r	58r + 8m
1960	64r + 2m	64r + 2m	63r	61r + 8m	60r + 4m	60r + 4m	59r
1961	64r + 4m	64r + 4m	63r + 4m	62r	60r + 8m	60r + 8m	59r + 4m
1962	64r + 6m	64 + 6m	63r + 8m	62r + 4m	61 r	61 r	59r + 8m
1963	64r + 8m	64r + 8m	64r	62r + 8m	61r + 4m	61r + 4m	60r
1964	64r + 10m	64r + 10m	64r + 4m	63r	61r + 8m	61r + 8m	60r + 4m
1965	65r	65r	64r + 8m	63r + 4m	62r	62r	60r + 8m
1966	65r	65r	65r	63r + 8m	62r + 4m	62r	61r
1967	65r	65r	65r	64	62r + 8m	62r	61r + 4m
1968	65r	65r	65r	64	63r	62r	61r + 8m

Zdroj: ČSSZ

Pozn.: r-roky, m-měsíce

Příloha 4: Důchodový věk v EU

Důchodový věk v EU									
Země	Normální		Minimální		Země	Normální		Minimální	
	muži	ženy	muži	ženy		muži	ženy	muži	ženy
Belgie	65	61-65	60	60	Lucembursko	65	65	57-60	57-60
Bulharsko	60	63			Německo	65	65	60-63	60-63
Dánsko	65-67	62-67	55	55	Nizozemsko	65	65		
Estonsko	63	60-63	60	57-60	Norsko	67	67	62	62
Finsko	65	65	60	60	Polsko	65	60		55
Francie	60	60			Portugalsko	65	65	55	55
Island	67	67			Rakousko	65	60	60	55
Irsko	65	65			Rumunsko	65	60		
Itálie	65	60			Řecko	65	60	60	55
Kypr	65	65	63	63	Slovensko	62	62	60	60
Lichtenštej.	65	62	60	60	Slovinsko	64-65	55-61		
Maďarsko	62	62	59	59	Španělsko	65	65	60	60
Malta	61-65	60			Švédsko	65	65	61	61
Litva	62,5	60			Švýcarsko	65	64		
Lotyšsko	62	62	60	60	Vel. Británie	65	60		

Zdroj: ČSSZ